

Hodnotenie krajiny
a strategické zameranie
Rómskeho vzdelávacieho fondu

Návrh na zlepšenie vzdelávania Rómov na Slovensku

Návrh na zlepšenie vzdelávania Rómov na Slovensku

Hodnotenie krajiny a strategické zameranie
Rómskeho vzdelávacieho fondu

Copyright © Roma Education Fund, 2007

Všetky práva vyhradené

ISBN: 978-963-9832-05-3

Táto správa je dostupná v anglickom a v slovenskom jazyku

Úprava a dizajn: István Fenyvesi

Obsah

	Úvod	5
	Poďakovanie	6
	Exekutívny sumár	7
4	Údaje o krajine	12
	Politická, ekonomická a sociálna situácia.....	15
	Vzdelávací systém.....	20
	Prehľad vládnych a partnerských aktivít	37
	Program REF na Slovensku	39
	Referencie	45
	Príloha A.....	47
	Príloha B	55

Úvod

6

Tento dokument je súčasťou štúdií Rómskeho vzdelávacieho fondu o rôznych krajinách. Pokúša sa zabezpečiť analýzu vzdelávacieho systému a prebiehajúcich vzdelávacích reforiem – z hľadiska inklúzie rómskych detí – v krajinách, ktoré sa zúčastňujú Dekády inklúzie Rómov. Dokument taktiež hodnotí rôzne programy a aktivity, ktoré Rómsky vzdelávací fond (REF) vykonal od svojho založenia v roku 2005 a zvyrazňuje tematické a programové oblasti, na ktoré sa plánuje zamerať počas nasledujúcich troch rokov. REF dúfa, že tento materiál bude užitočný pre:

- ⇒ Tvorcov stratégie hľadajúcich zlepšenie vzdelávacích stratégií, ktoré sa týkajú vzdelanostného rozdielu Rómov a nerómov.
- ⇒ Predstavitelov občianskej verejnosti, ktorí majú záujem zlepšiť efektívnosť vzdelávacích programov tým, že ich urobia relevantnejšími k celkovej reforme vzdelávania vo svojej krajine.
- ⇒ Celkový rozvoj a komunitu sponzorov, ktorí potrebujú lepšie pochopiť situáciu, v ktorej sa nachádzajú rómske deti, aby mohli lepšie identifikovať oblasti s najväčšou potrebou podpory a príspevkov.
- ⇒ REF, ktorý potrebuje definovať oblasti zmien stratégie, na ktoré bude zameriavať svoju pozornosť.

Informácie uvedené v materiáli boli konzultované s predstaviteľmi vlády a občianskej spoločnosti formou konzultačných stretnutí s cieľom zabezpečiť, aby materiál reálne odrážal aktuálnu situáciu a aby odporúčania mali efektívny charakter. Tento materiál odráža situáciu v čase, keď bol napísaný. Mnohé krajiny zažívajú relatívne rýchle zmeny a REF plánuje aktualizovať tieto hodnotenia bežným spôsobom.

Podakovanie

Tvorcovia týchto materiálov sú Tünde Kovács-Cerovič, Roger Grawe a Alexandre Marc, ktorí pripravili model pre tvorbu štúdií, zabezpečili prehľad v procese prípravy a zabezpečili súvislosť jednotlivých častí.

Hlavným autorom tohto materiálu je Andrej Salner zo Slovenského vládneho inštitútu a Beáta Oláhová, programová manažérka z REF. Príspevky dodali Tünde Kovács-Cerovič, senior poradkyňa z REF, Roger Grawe, konzultant, Alexandre Marc, riaditeľ REF a Vivien Gyuris, konzultant.

7

Táto správa bola preložená za pomoci Dalibora Kovačiča.

1. Exekutívny sumár

Politický, ekonomický a sociálny kontext

8

Slovensko patrí medzi krajiny s vyšším stredným príjmom s populáciou 5.4 milióna obyvateľov a hrubým domácim produktom v roku 2005; 8,130 dolárov na osobu (Atlas metóda).¹ Po rozdelení Československa v roku 1993 ako nezávislá krajina dosiahlo Slovensko politickú a ekonomickú stabilitu. Ekonomická transformácia zahájená v roku 1998, mu dala výbornú východiskovú pozíciu na prístup do Európskej únie, ktorej členom sa stalo 1. mája 2004.

Slovenská republika je jednou z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich ekonomík v regióne, s hrubým domácim produktom 6 percent v roku 2005. Napriek tomu, nezamestnanosť na úrovni 16.2 percent je vysoká aj v rámci regionálneho štandardu, hoci jej úroveň má vďaka vyššej produktivite práce a administratívnym opatreniam prijatých vládou neustále klesajúcu tendenciu. Navyše tu existujú veľké regionálne rozdiely v nezamestnanosti, pričom vo východnej časti krajiny je evidovaná najväčšia chudoba, pretože prevažnosť ekonomických aktivít je koncentrovaná do západnej časti krajiny, hlavne okolo hlavného mesta Bratislavy.

Slovenskú populáciu tvorí 80% Slovákov, 10% príslušníkov maďarskej národnosti a 10% Rómov (na základe odhadu) a niekoľko ďalších menšín. Životné podmienky Rómov sú obzvlášť ťažké v izolovaných usadlostiach. Chudoba v týchto oblastiach je multidimenzionálna – týka sa úrovne nezamestnanosti, zlých podmienok bývania a nedostupnosti základných verejných služieb.² Takmer jedna štvrtina slovenských Rómov žije v takýchto izolovaných a extrémne chudobných osadách.

Rómska politická reprezentácia sa od roku 1992 oslabilá, pričom v parlamente nemá žiadne zastúpenie a na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy má zastúpenie disproporčne veľmi nízke. V každom prípade, pozitívnym krokom bolo založenie Úradu splnomocnenca pre rómske komunity v roku 1998. Úrad spadá pod právomoc vicepremiéra pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj a od roku 1999 je pod vedením Róma. Očakáva sa, že v súčasnosti zvolená nová slovenská vláda³ bude pokračovať v programoch zameraných na redukciu sociálnych nerovností, vrátane tých, ktoré majú vplyv na marginalizované rómske komunity.

Vzdelávanie

Slovenský systém vzdelávania môže demonštrovať niektoré úspechy a zároveň aj vážne systémové nedostatky, ktoré majú vplyv na rómske deti. Legislatívny rámec na zlepšovanie výsledku vzdelávania rómskych detí je založený na Koncepcii integrovaného vzdelávania rómskych detí, vrátane rozvoja vzdelávania na stredných a vysokých školách, ktorý bol prijatý vládou v roku 2004. Táto stratégia vychádza z kľúčového dokumentu Ministerstva školstva, ktorým je Národný

¹ Zdroj: Správa Svetovej banky o Slovensku 2006.

² http://www.government.gov.sk/romovia/list_faktov.php.

³ V júni 2006.

program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na obdobie 15-20 rokov. Implementácia tejto koncepcie môže priniesť dôležité výsledky vo všetkých druhoch škôl v rámci vzdelávania vzdelávaní rómskych detí.

Medzi niektoré úspechy v slovenskom vzdelávacom systéme môžeme zaradiť:

- ⇒ Počet zapísaných detí: úroveň zápisov detí dosahuje 100%. Každé dieťa je zaevidované na povinnú školskú dochádzku a jeho evidencia je monitorovaná samosprávou a úradom práce a sociálnych vecí. Na základe školskej dochádzky majú rodičia nárok na sociálne a detské dávky.
- ⇒ Štipendiá a strava zdarma: ako súčasť sociálnej reformy, v roku 2003/2004 boli zavedené opatrenia sociálneho systému, ktoré zahŕňajú dotovanú stravu na školách a štipendiá na základných a stredných školách (pre deti z rodín poberateľov sociálnych dávok).
- ⇒ Asistenti učiteľa: Dodatok k výnosu č. 408/2002 (1631/2002-sekr.) Ministerstva školstva uviedol profesiu asistenta učiteľa, vrátane rómskych asistentov učiteľa. V spolupráci s učiteľom asistent učiteľa pomáha deťom, ktoré majú v triede problémy a pomáha pri komunikácii medzi pracovníkmi školy a rodičmi. Ak ide o rómskeho asistenta, tento sa pre rómske deti stáva vzorom úspechu a zároveň slúži ako pozitívny vzor. V školskom roku 2006/07 zamestnali základné a stredné školy 900 asistentov učiteľa, ktorí sú financovaní ministerstvom školstva.
- ⇒ Normatívny systém financovania na žiaka: decentralizácia moci a nové financovanie na žiaka zvýšilo efektívnosť. Keďže neexistujú presné merania, je pravdepodobné, že toto tiež zvýšilo záujem bežných škôl o udržanie si rómskych žiakov.
- ⇒ Nulté triedy: pilotný projekt „nultých tried“ začal v školskom roku 1992/93. Prípravné triedy boli zriadené v súlade so zákonom č. 408/2002 (600/2002-43) a fungujú od septembra 2002. Táto forma je zameraná na pomoc deťom pri prechode z domáceho do rôzneho inštitucionalizovaného prostredia. Príprava má za cieľ vytvoriť priestor pre akceleráciu osobného rozvoja každého dieťaťa, pričom pomáha pri zmierňovaní základných sociálnych rozdielov. Expanzia osnov na dva roky poskytuje možnosť pre individuálnu prácu s každým dieťaťom. Úspech tohto programu je potvrdený skutočnosťou, že až 91 percent žiakov, ktorí absolvovali prípravné triedy, dokončilo ôsmy ročník základnej školy a boli prijatí na štúdium na stredných a odborných školách v školskom roku 1998/99.⁴ Každoročne je v prípravných nultých triedach viac ako 2,000 detí a väčšina je rómskeho pôvodu.
- ⇒ Financovanie na podporu rómskych žiakov pre ukončenie stredných škôl: Úrad splnomocnenca pre rómske komunity zabezpečuje financovanie na podporu rómskych žiakov pre ukončenie stredných škôl. Fondy sú použité na umožnenie nadaným, avšak sociálne znevýhodneným rómskym žiakom pokračovať v ich štúdiu.
- ⇒ Napriek všetkým vyššie uvedeným úspechom má slovenský systém vzdelávania vážny a vžitý systémový problém, ktorý vyvoláva extenzívnu diskrimináciu rómskych žiakov. Veľké percento slovenských rómskych detí je de facto segregovaných v špeciálnych školách alebo v špeciálnych triedach bežných škôl.

Špeciálny vzdelávací systém je určený na zoskupenie škôl rôzne postihnutých detí; avšak veľká väčšina žiakov týchto škôl je rómskeho pôvodu s diagnózou slabého mentálneho postihu. Deti sú umiestnené do špeciálnych škôl pre mentálne postihnuté deti na základe neadekvátneho

⁴ *Rómovia*, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, 2006.

psychologického testovania. Zistilo sa, že porušovanie predpisov pri hodnotení a testovaní rómskych detí je bežnou vecou; často je však prehliadané a nie je považované za prejav diskriminácie.

V špeciálnych školách pre mentálne postihnuté deti na Slovensku je v súčasnosti viac ako 24,349 detí. V súčasnosti je okolo 230 špeciálnych základných škôl; mnohé z týchto škôl sú lokalizované neďaleko rómskych usadlostí, a preto sú najľahšie dostupné pre rómskych žiakov. Špeciálne vzdelávanie sa vyznačuje nízkou kvalitou, nedostatkom kvalifikovaných učiteľov a redukovanými osnovami pre žiakov. Rómske deti zapísané do špeciálnych škôl pre mentálne postihnuté deti nedostávajú bežné vysvedčenie o ukončení základného vzdelania, a preto nemôžu byť prijaté na štúdium na bežnej strednej škole.

10 Vysoký počet detí v špeciálnych školách je podporovaný vysokým finančným normatívom. Deti v špeciálnych školách sú financované dvojnásobne v porovnaní so žiakmi bežných základných škôl, čím vytvárajú silný motivačný prvok pre manažment špeciálnych škôl pritiahnuť čo najviac žiakov.

Ďalšia forma špeciálneho vzdelávania je známa pod programom „Individuálne integrované deti v bežnej základnej škole“. V týchto prípadoch sú deti umiestnené do špeciálnych tried pre mentálne postihnutých v bežnej škole a sú vyučované podľa špeciálnych osnov pod dozorom špeciálneho pedagóga. Tieto typy tried, tzv. „špeciálne triedy“, dostávajú najvyšší normatív v rámci vzdelávacieho systému na žiaka a očakáva sa, že vďaka tomuto novému programu poklesne počet detí špeciálnych škôl. Táto forma špeciálneho vzdelávania sa považuje za menej škodlivú na osobnosť žiaka ako špeciálne školy pre mentálne postihnuté deti, nakoľko je možné spätné preradenie do štandardnej triedy, stále je to však forma segregovaného vzdelávania, ktoré bráni deťom v napredovaní v štandardnom prostredí.

Na Slovensku je nedostatočná jasná štátna stratégia a politická vôľa na riešenie nedostatkov vo vzdelávacom systéme pre rómske deti, vrátane otázky špeciálnych škôl pre mentálne postihnuté deti.

Aktivity Rómskeho vzdelávacieho fondu na Slovensku v období 2005-2006

Do konca roku 2006 Rómsky vzdelávací fond prijal 12 projektov zo Slovenska, z ktorých schválil 4 projekty a dva kompenzačné granty na podporu prístupu rómskych mimovládnych organizácií k štrukturálnym fondom. Celkový záväzok REF preto činí 667,660 eur na rok 2006.

Projekt Ligy aktivistov za ľudské práva je zavedený na dvoch školách v Trnavskom regióne v spolupráci so samosprávou a školskými orgánmi. Cieľom projektu je reintegrácia rómskych detí zo špeciálnych tried pre mentálne postihnuté deti do bežných tried a zabezpečiť doplnkovú pomoc a mentorstvo pre rómske deti okrem mediácie medzi školou a rodičmi.

REF tiež podporuje projekt implementovaný slovenským Ministerstvom školstva. Projekt pilotuje prístup, ktorý kombinuje prípravu učiteľov a predškolský zápis 300 rómskych detí v ôsmich lokalitách. Očakáva sa, že projekt pomôže vláde identifikovať prístupy a zmeny stratégie s cieľom znížiť počet detí umiestňovaných do špeciálnych škôl.

Projekt Rómskej únie pre občiansky rozvoj na strednom Slovensku bude podporovať aktivizáciu a informačné aktivity pre rómskych rodičov poukazovaním na negatívne dôsledky posielania detí do špeciálnych škôl na strednom Slovensku.

Projekt riadený mimovládnu organizáciou Nová rómska generácia sa orientuje na umožnenie druhej šance vzdelávacieho programu pre 150 Rómov z izolovaných lokalít východného Slovenska, ktorí neukončili základné vzdelanie. Súčasne sa program bude snažiť pomôcť, aby boli prijatí na strednú školu. Program je implementovaný v úzkej spolupráci s miestnymi inštitúciami a má zaujímavé pilotné časti.

Strategické smerovanie budúcich aktivít Rómskeho vzdelávacieho fondu na Slovensku

11

V rámci celkového strategického rámca Rómskeho vzdelávacieho fondu na zlepšenie výsledkov rómskeho vzdelávania na Slovensku budú budúce aktivity REF na najbližšie tri roky zoskupené okolo nasledovných projektových tém:

1. Pomoc a podpora rómskej komunity zahŕňajúcich nasledovné potenciálne aktivity:
 - ⇒ Aktivity zamerané na redukcii rómskych detí v špeciálnych školách s mentálnym postihnutím a znižovanie segregácie:
 - Podpora programov mimovládnych organizácií a miestnych samospráv s cieľom redukcii vstupu detí do špeciálnych škôl s mentálnym postihnutím a monitoring a propagácia najlepších riešení.
 - ⇒ Aktivity zamerané na zabezpečovanie priamej pomoci rómskym komunitám/občianskej spoločnosti:
 - Vybudovať kapacitu rómskych komunit, aby sa mohli zúčastňovať vzdelávacích zmien. Vrátane podpory rómskych rodičov pri ich účasti v školských radách.
 - Rozvinúť sieť rómskych mimovládnych organizácií a komunit, podporujúcich vzdelávanie.
 - Podporovať väčšiu interakciu/prepojenosť medzi miestnymi úradmi a rómskymi mimovládnyimi organizáciami.
 - Podporovať miestne a regionálne samosprávy vo využívaní fondov EÚ na podporu izolovaných rómskych komunit.

2. Inštitucionálne posilnenie vzdelávacích ustanovizní vrátane nasledovných potenciálnych aktivít:
 - ⇒ Dialóg o stratégii a poradenské služby pri:
 - Príprave asistentov učiteľa prostredníctvom oficiálnych štátnych inštitúcií na získanie pedagogických akreditívov, ktoré sa budú vyžadovať v roku 2010.
 - Modifikovať základné osnovy s cieľom posilniť multikultúrne vzdelávanie
 - Pracovať na príprave novej generácie učiteľov: zlepšiť kvalitu a cit pre multikultúru.
 - ⇒ Podporovať zmenu štruktúry a financovania vzdelávacieho systému:
 - Vypracovať štúdiu o špeciálnych školách pre mentálne postihnutých s dôrazom na stratosť tohto prístupu v porovnaní s úsilím podporovať integrované vzdelávanie. Štúdia bude podporovaná mapovaním procesu prihlasovania detí do špeciálnych škôl.
 - Vybudovať vzťahy s Ministerstvom financií a Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny na základe ekonomicky výhodnej štúdie na podporu tradičného vzdelávania.
 - Vybudovanie kapacity miestnej samosprávy a mimovládnych organizácií na prístup k fondom EÚ.

3. Rozvoj stratégie vrátane nasledovných potenciálnych aktivít:

- ⇒ Ustanoviť rozumný dialóg so zodpovednými tvorcami stratégie, širokou verejnosťou, skupinou odborníkov, miestnymi predstaviteľmi a rómskymi rodičmi/reprezentantmi ohľadom otázky špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých.
- ⇒ Zabezpečiť podporu zmeny legislatívy týkajúcej sa špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých.

Spolupráca s operačným programom 2007-2013 na využitie štrukturálnych fondov pri harmonizácii prístupu Rómskeho vzdelávacieho fondu a slovenskej vlády v otázke financovania rómskeho vzdelávania.

2. Údaje o krajine

Rómska populácia na Slovensku

Podľa národného sčítania ľudu z roku 2001 malo Slovensko 5,379,455 obyvateľov. V otázke trendu rastu populácie Slovensko zaznamenalo slabý nárast v rokoch 2004 a 2005 po poklese zo začiatku dekády predchádzajúcich rokov. Tento veľmi skromný nárast by mal pokračovať v nasledujúcich rokoch. V roku 2005 bol počet mladých ľudí vo veku do 14 rokov 894,308, čo tvorí 16.59% celkového odhadovaného počtu. Uvedené číslo pri tejto vekovej skupine znamená pokles z počtu 918,915 ľudí (17.06% celkového počtu) z predchádzajúceho roku. V roku 2005 bol počet detí vo veku 7 rokov 69,595.

V roku 2005 HDP na osobu dosiahol okolo 8,600 dolárov pri súčasných cenách alebo okolo 5,800 dolárov z hľadiska kúpnej sily obyvateľstva. Reálny rast HDP dosiahol 6.1% v roku 2005, s nárastom od 5.4% v predchádzajúcom roku a viac ako 4% pred dvoch rokov.

Podľa oficiálneho sčítania v roku 2001 bol oficiálny počet Rómov na Slovensku 89,920 čo predstavuje len 1.7% celkovej populácie. Tento údaj je založený na individuálnom priznaní sa k etnickej príslušnosti, čím sa Rómovia radia k druhej najväčšej menšine po maďarskej, ktorá s počtom 520,528 tvorí 9.7% celkovej populácie. Avšak počet ľudí hlásiacich sa k Rómskej národnosti nezodpovedá počtu ani podľa samotného sčítania, pretože počet tých, ktorí považujú Rómsky jazyk za svoj materinský je väčší ako počet tých, ktorí sa prihlásili k rómskej národnosti. Celkovo 99,448 ľudí tvrdí, že ovláda pôvodný Rómsky jazyk, ale len 59,174 z nich sa hlási k rómskej národnosti, pričom 37,803 sa považuje za Slovákov a 2,018 sa hlási k maďarskej národnosti.

Sčítanie taktiež poskytuje obmedzený pohľad na geografickú koncentráciu Rómov. Iné nižšie uvedené zdroje a odhady korelujú s geografickými údajmi cenzu. Podľa sčítania, okolo 85.5% slovenských Rómov žije v troch z ôsmich slovenských regiónoch – vo východoslovenskom regióne Košíc a Prešova a vo východnej časti stredoslovenského regiónu Banskej Bystrice.

Kľúčovým zdrojom na odhad rómskej populácie okrem sčítania je projekt mapovania rómskych komunit, ktorý bol v roku 2003 vykonaný vládou SR a za pomoci sponzorov. Podľa tohto projektu bolo na Slovensku okolo 320,000 Rómov, z ktorých približne 280,000 žilo v zoskupeniach, ktoré majoritná spoločnosť nazýva „rómske komunity“. Metodológia, použitá pri mapovaní v rámci projektu, má menšiu šancu obsiahnuť určité segmenty rómskej populácie, zvlášť plne integrovaných Rómov. Podľa Borisa Vaňu, v roku 2002 bolo odhadovaných okolo 40% Rómov, ktorí žili v segregovaných usadlostiach.⁵

⁵ Vaňo, Boris, "Demografia rómskych detí," v *Rómske deti v Slovenskom vzdelávacom systéme* (Andrej Salner, ed.), 2005, Slovenský vládny inštitút.

Tabuľka 1: Odhad vekovej štruktúry rómskej populácie

Celkovo	0-14 rokov		15-44 rokov		45-64 rokov		65+ rokov	
	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel
390,000	132,000	33.8%	185,000	47.4%	50,000	12.8%	23,000	5.9%

Tabuľka 2: Rómska populácia a podiel v povinnej školskej dochádzke (6-15).
(Na základe odhadov z Tabuľky 1.)

14

Rok	0-14 rokov		6-15 rokov	
	Počet	Podiel celkovej rómskej populácie	Počet	Podiel celkovej vekovej skupiny
2005	131,746	32.7%	93,400	14.3%
2010	124,225	28.5%	81,700	15.0%
2015	129,704	27.7%	81,600	15.7%
2020	134,334	26.9%	88,400	16.5%
2025	131,041	25.1%	90,700	17.1%

Zdroj informácií oboch tabuliek: Infostat-VDC, Boris Vaňo, "Demografia rómskych detí," v Rómske deti v Slovenskom vzdelávacom systéme (Andrej Salner, ed.), 2005, Slovenský vládny inštitút.

Dostupnosť akýchkoľvek iných etnických dát je veľmi obmedzená vzhľadom na právne záležitosti, ako aj nedostatočný výskum v tejto oblasti. Národný akčný plán v rámci Dekády inkluzie Rómov očakáva zlepšenie pri zbere dát, so zameraním na vzdelávanie.

Chudoba a diskriminácia

Podľa údajov Eurostatu, Slovensko je jednou z krajín EÚ s najväčšou časťou populácie na hranici chudoby z hľadiska meraní priemerného príjmu.

Vysoké percento nezamestnanosti je všadeprítomný problém. Nakoľko neexistujú spoľahlivé údaje o nezamestnanosti Rómov, vláda odhaduje ich nezamestnanosť na úrovni dvojnásobku celkovej nezamestnanosti. Dokonca v jednotlivých oblastiach sa nezamestnanosť Rómov odhaduje až na 100%.

Životné podmienky sú mimoriadne ťažké najmä pre Rómov žijúcich v izolovaných usadlostiach. Chudoba v týchto oblastiach je multi-dimenzionálna z hľadiska vysokej nezamestnanosti, biednych podmienok bývania a nedostatočného prístupu k základným verejným službám. Táto chudoba je zhoršená sociálnym vylúčením a rasovou diskrimináciou.

V porovnaní s inými krajinami regiónu, na Slovensku žije viac Rómov v osadách, na predmestíach dedín a miest. Črty osád sa výrazne líšia v závislosti od lokality a etnického zloženia. Odhaduje sa, že v osadách na Slovensku žije jedna štvrtina Rómov, z ktorých mnohí sú v chudobnejšej východnej časti krajiny. Aktuálny počet je ťažké odhadnúť vzhľadom na metodologické ťažkosti pri sčítavaní rómskej populácie.

3. Politická, ekonomická a sociálna situácia

Štruktúra vlády, mandát a financie

16

Voľby v júni 2006 vyústili do koalíciej vlády vedenej premiérom Róbertom Ficom, šéfom strany SMER, ktorá je stredo-ľavou stranou so silnými obchodnými prepojeniami. Koalícia tiež zahrnula HZDS, stredo-pravú stranu a SNS – slovenskú nacionalistickú stranu. Nová vláda sľúbila zvrátiť niektoré z reforiem a znížiť rozdiely pri zachovaní záväzku Slovenska vstúpiť v roku 2009 do eurozóny. Vláda vyjadrila silný záväzok k zlepšeniu situácie Rómov. Tradične sa politická aktivita Rómov na miestnej úrovni spájala s HZDS, ale toto prepojenie nebolo pretransformované na parlamentnú úroveň. V prvých mesiacoch vládnutia novej vlády vzrástlo etnické napätie v súvislosti s maďarskou menšinou.

Politická opozícia: kompozícia, štruktúra a vzťah k rómskym otázkam

Súčasná politická opozícia sa skladá z troch strán, ktoré v období 2002-2006 tvorili vládnu koalíciu: Slovenská demokratická a kresťanská únia (SDKÚ-DS), Kresťansko-demokratické hnutie (KDH) a etnická Strana maďarskej koalície (SMK). Počas ich vládnutia v dvoch volebných obdobiach tieto strany nedokázali vyvinúť efektívnu politiku sociálnej inklúzie pre žiadnu menšinu okrem maďarskej a mali slabú prepojenosť na rómsku populáciu.

Vládne financie: Deficit a strednodobý fiškálny plán

V roku 2005 schodok štátneho rozpočtu klesol na 2.9% HDP z 3.7% s pred dvoch rokov. Zníženie deficitu bolo predovšetkým dôsledkom silného ekonomického rastu, ako aj lepšieho výberu daní po zavedení 19% rovnej dane. Slovensko teraz spĺňa požiadavku rozpočtového deficitu podľa Maastrichtských kritérií EÚ pre vstup do Euro zóny, ktorý je stanovený na rok 2009. Zatiaľ čo nová vláda vyhlasuje, že plán prijatia euro meny ostáva v platnosti, pozorovatelia varujú pred jej schopnosťou udržať rozpočtový deficit pod kontrolou vzhľadom na nákladnú agendu troch koalíciej strán.

Predvstupové fondy EÚ (PHARE) a štrukturálne fondy sú kľúčovým zdrojom externých financií v otázkach rómskeho vzdelávania. Doplnkové financovanie menších projektov je realizované zo strany Sociálneho rozvojového fondu, ktorý bol založený Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny a čerpá zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu.

V roku 2005 dosiahli výdaje na vzdelávanie okolo 3.8% HDP, pričom išlo o mierny pokles v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi a bol spôsobený hlavne výrazným nárastom HDP, ktorý predbehol rast výdajov na vzdelávanie.

Rómska politická reprezentácia na úrovni vlády/parlamentu

Prví rómski členovia parlamentu boli zvolení do Československého parlamentu v júni 1990. Šiesti Rómovia sa stali členmi novovytvoreného Československého federálneho parlamentu; ďalší štyria boli v Českom národnom parlamente a jeden bol v Slovenskej národnej rade.⁶ Všetci boli zvolení na kandidátkach väčších nerómskych strán: české Občiansko-demokratické fórum, VPN na Slovensku a Strany demokratickej ľavice. Vo víre politických zmien v nasledovných rokoch sa Československo rozdelilo v rámci nežnej revolúcie, čím vznikli dva nezávislé štáty: Česká republika a Slovenská republika. Od roku 1992 neboli Rómovia zastúpení v slovenskom parlamente a majú neúmerne nižšie zastúpenie na úrovni miestnej samosprávy a v regionálnych zastúpeniach. Na Slovensku je celkovo 22 rómskych politických strán, z ktorých len Rómska iniciatíva Slovenska, v spolupráci s jednou z politických strán – Hnutím za demokraciu (HZD), mala kandidátov v posledných parlamentných voľbách. Politická strana Slobodné Fórum mala tiež jedného rómskeho kandidáta na volebnej listine. Žiadna z týchto strán sa nedostala do parlamentu.⁷

17

Zodpovednosť za rómske otázky a Dekádu

Kľúčový rozvoj nastal v roku 1998, keď bol vytvorený Úrad splnomocnenca pre rómske komunity ako súčasť kancelárie vicepremiéra pre menšiny a ľudské práva. Počas nasledujúcich rokov delegovala vláda významnú zodpovednosť v oblasti „rómskych záležitostí“ tomuto úradu, ktorý je od roku 2001 pod vedením Kláry Orgovánovej. Klára Orgovánová bola tiež ustanovená do Riadiaceho výboru rómskej dekády ako reprezentant Slovenskej republiky. Súčasný vicepremiér pre menšiny, Dušan Čaplovič, člen hlavnej koalícnej strany SMER-DS má v úmysle založiť úrad pre národné menšiny do dvoch rokov. Podľa plánu by úrad mal spojiť iné menšiny s rómskou do jednej skupiny. Plány taktiež počítajú so založením regionálnych a miestnych pobočiek pre národné menšiny, ktoré budú mať za úlohu zefektívniť činnosť skupiny pre národné menšiny na lokálnej úrovni.

Postavenie voči kľúčovým medzinárodným a regionálnym partnerom

Od mája 2005 je Slovensko členom EÚ. V procese predvstupových rozhovorov bolo Slovensko kritizované za situáciu v súvislosti s postavením slovenských Rómov. Slovenská vláda neúspešne žiadala od Európskej komisie zriadenie fondu na podporu rómskej integrácie. V roku 2000 Slovensko dosiahlo členstvo v Organizácii pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD). OECD vykonalo významné analýzy Slovenského sektora vzdelávania, pričom poukázalo na problémy jeho dostupnosti a kvality. Slovenská republika si aktívne požičiava financie od Svetovej banky, obzvlášť tomu tak bolo v období rokov 1998 až 2004. Svetová banka vykonala početné štúdie zamerané na situáciu Rómov na Slovensku a podporuje Úrad splnomocnenca pre rómske komunity a poskytovala poradenstvo pri zakladaní Slovenského rozvojového fondu.

⁶ Národný demokratický inštitút, Rómska politická účasť na Slovensku, 2003.

⁷ Rómska tlačová agentúra, október 2005.

Územná samospráva

Na základe reformy z roku 2000 vzniklo v SR osem samosprávnych krajov. Ich hlavnou zodpovednosťou sú činnosti v oblasti ciest a dopravy, regionálneho plánovania, regionálneho rozvoja, stredoškolského vzdelávania, zdravia, sociálnych záležitostí a kultúry. Sieť stredných škôl spravuje MŠ SR a zároveň rozhoduje o zaradení školy/školského zariadenia do siete. Učebné osnovy, učebný plán a vzdelávacie štandardy sú taktiež v kompetencii MŠ SR.

Z hľadiska miestnej samosprávy je Slovensko extrémne členená krajina s prevahou malých obcí. V roku 2000 malo 68.5% z 2,883 slovenských obcí menej ako 1,000 obyvateľov, zatiaľ čo len okolo 2.5% malo viac ako 10,000 obyvateľov. Samosprávy majú dva typy kompetencií: „pôvodné“ kompetencie patriace im na základe decentralizovanej legislatívy a „prenesené“ kompetencie, dotované rôznymi štátnymi inštitúciami.

Medzi kľúčové úlohy územnej samosprávy patrí spravovanie ciest, verejnej dopravy, verejných parkov, udržiavanie čistoty, ochrana životného prostredia, komunálny odpad, stoky, prípojky, územný plán, stavebné povolenia, miestny rozvoj, záznamy o narodeniach a úmrtiach, bývanie, materské školy, základné školy, umelecké školy, sociálne služby, zdravotná starostlivosť a kultúru.

Na miestnej úrovni neexistuje presná evidencia počtu rómskych predstaviteľov samosprávy. Podľa Národného demografického inštitútu, ktorý implementoval projekt rómskej politickej participácie, mali Rómovia v komunálnych voľbách v roku 2005 veľmi nízku účasť, pričom neboli zvolení žiadni zástupcovia Rómov do miestnej samosprávy.

Antidiskriminačná legislatíva

Formálne je zákaz diskriminácie vo vzdelávaní formulovaný v Ústave, ako aj antidiskriminačným zákonom. Legislatíva týkajúca sa vzdelávania sa zvyčajne priamo nedotýka diskriminácie.

V individuálnych prípadoch boli podozrenia z diskriminácie prešetrované Štátnou školskou inšpekciou a Ministerstvom školstva, zvyčajne na podnet zo strany mimovládnych organizácií. Väčšina prípadov bola klasifikovaná primárne nie ako diskriminácia, ale ako porušenia predpisov v oblasti vzdelávania. V procese testovania alebo opakovaného testovania rómskych detí pred a po ich umiestnení do špeciálnych škôl pre mentálne postihnuté deti boli zaregistrované opakované porušovania práva.⁸ A opätovne, tieto boli prevažne posudzované ako porušenia špecifickej legislatívy a zodpovedajúcich noriem.

Najnovšie poznatky v súvislosti s problémom rómskej segregácie pochádzajú zo zistení Slovenského národného centra pre ľudské práva, vládnej agentúry, ktorá je zodpovedná za napĺňanie antidiskriminačného zákona. V stručnej správe vydanéj koncom februára 2006, po prijatí antidiskriminačného zákona, sa spomínajú závažné problémy v súvislosti so zvýšeným počtom špeciálnych, tzv. „integrovaných tried“, kde sú rómske deti samostatne umiestňované.

⁸ Tento materiál opakovane odkazuje na osobitné školy. Zatiaľ čo v súčasnosti existuje šesť kategórií špeciálnych škôl pre rozličné druhy postihu, odkaz sa týka špeciálnych škôl pre mentálny postih, ktoré v rámci spektra týchto kategórií tvoria najväčšiu skupinu.

Občianska spoločnosť

Štruktúra rómskej komunity – tradičná, občianska a politická⁹

Rómska populácia na Slovensku je pôvodná a usadená, ktorá existuje na tomto teritóriu od začiatku 14. storočia. Písomné zmienky z kláštora Leleš zo Zemplínskeho administratívneho regiónu pochádzajú z rokov 1377 až 1381. Väčšina rómskych skupín prešla počas ich putovania do západnej a juhozápadnej Európy juhozápadným Slovenskom a českými územiami.

Rómovia na Slovensku patria k štyrom hlavným etnickým skupinám. Hlavnou skupinou sú slovenskí Rómovia – predstavujú dve tretiny celej rómskej populácie v krajine. Táto skupina je usadená na Slovensku od 16. storočia. Druhá najväčšia skupina je Ungrike Roma (maďarskí Rómovia), skupina usadených Rómov, ktorá je lokalizovaná na južnom Slovensku, ale najmä vo východnej časti krajiny.

Usadení Rómovia sú veľmi veľkou menšinou na území Slovenska. Rómska literatúra a iní Rómovia, vrátane bývalých rómskych kočovníkov, nazývajú usadených Rómov Rumungrami (z pôvodného slova Romungro, znamenajúceho usadených maďarských Rómov).

Špecifickou skupinou sú Rómovia Vlachika, ktorí prišli na Slovensko v druhej polovici 19. storočia z Rumunska a Moldavska. Až do ich násilného usadenia kočovali a obchodovali. Rómovia Vlachika boli dlhý čas uzavretou skupinou, ktorá bola schopná uchovať si svoj autentický spôsob života a hodnoty, taktiež kultúru a folklór. Len nedávno sa táto skupina Rómov začala zúčastňovať na sociálnych, politických a kultúrnych aktivitách celej rómskej menšiny na Slovensku. Menšou skupinou sú Rómovia Sinti, poslední potomkovia nemeckých Sinti Rómov, ktorí prežili Holokaust.

Rozdiely v rámci rómskeho jazyka odrážajú diverzifikáciu rómskych podskupín. Napriek predošlej asimilácii vo vzdelávaní väčšina Rómov na vidieku a predovšetkým v osadách hovorí ich rodným jazykom, rómštinou. Najrozšírenejším dialektom rómštiny je východoslovenský dialekt rómštiny, ktorý používa takmer 80% Rómov, a to nielen na východnom Slovensku, ale aj tí, ktorí migrovali do Čiech po roku 1945. Maďarský dialekt, používaný Rumungrami pozdĺž južnej hranice s Maďarskom, bol do značnej miery ovplyvnený maďarským jazykom, rozdiel medzi Rómami a ostatkom populácie v týchto etnicky mixovaných regiónoch nie je až taký veľký ako v obciach so slovenskou populáciou. Dialekt Rómov Vlachika sa uchoval vo svojej autenticknej forme vďaka cielenej snahe o ochranu jazyka pred vplyvom vonkajšieho okolia. Táto snaha ochrániť jazyk je podobná tej s akou Rómovia Vlachika udržiavajú ich tradičný spôsob života. Posledná skupina nemeckých Sinti si chráni svoj jazyk rovnakým spôsobom.

Skupina tzv. rumunských korytárov ostala nepoznaná vzhľadom na nedostatočný výskum. Táto komunita je usadená v niektorých lokalitách východného Slovenska, ale tiež v južných častiach stredného Slovenska. V 60-tych rokoch bol ich jazyk identifikovaný ako dialekt rumunských Rómov, alebo Rudárov, ktorý bol pod silných vplyvom archaického rumunského jazyka, ktorý obsahuje terminológiou korytárskych remeselníkov.

Podľa vládneho prieskumu (Mapovanie rómskych usadlostí z roku 2003) je na Slovensku 1,087 okresov/miest, z ktorých 315 má veľké komunity Rómov.

Odhaduje sa, že polovica Rómov žije v mestských a miestnych zoskupeniach, usadlostiach na predmestiach miest, alebo v osadách, ktoré sú fyzicky oddelené od dedín a miest prirodzenou alebo umelou bariérou, ako napr. železnice alebo potoky.

⁹ Romanonevo lil, Roma in Slovakia.

V asi jednej tretine týchto lokalít žijú Rómovia v nelegálnych obydliach ako sú pojazdné domy, drevené chatrče, stany, a pod. Infraštruktúra týchto obydlií je veľmi zlá: len 39% rómskych usadlostí má tečúcu vodu; 13% rómskych usadlostí má kanalizáciu; 15% týchto usadlostí má prípojku na plyn; 89% týchto usadlostí je napojených na elektrinu.

Druhá polovica Rómov na Slovensku žije podľa prieskumu integrovane medzi majoritnou populáciou.¹⁰

Rómske mimovládne organizácie a iní kľúčoví hráči v občianskej spoločnosti

20

Je veľké množstvo mimovládnych organizácií, ktoré sa zúčastňujú na výkone projektov v oblasti sociálnej inklúzie a integrácie, napr. Nová rómska generácia, Phralipe – Bratstvo – Testveriseg, Spolu – nadácia pre rozvoj komunity, Škola dokorán, Klub rómskych žien Slovenska, KARI, Liga aktivistov za ľudské práva, Multikultúrna generácia, Asociácia mladých Rómov, a pod. Existuje tiež sieť rómskych komunitných centier založených a financovaných miestnymi samosprávami na spoluprácu s Rómami, ktoré sú zvyčajne pod vedením Rómov.

Na Slovensku tiež existujú skupiny, ktoré sú aktívne v procese menšinovej politiky, napr. CVEK – Centrum pre výskum etnicity a kultúry, INEKO – Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy a IVO – Inštitút pre verejné otázky. Inými dôležitými mimovládnymi organizáciami sú Open Society Foundation, Ľudia proti rasizmu, Nadácia Milana Šimečku, Deti Slovenska, a pod.

Slovensko nemá možnosť čerpať výhody z prítomnosti veľkých a silných rómskych organizácií, aké sa nachádzajú napríklad v Rumunsku a Bulharsku, a tým sú kapacity na výkon rozsiahlych národných programov a projektov limitované.

¹⁰ http://www.government.gov.sk/romovia/list_faktov.php.

4. Vzdelávací systém

Zodpovednosť za vzdelávanie

Primárna zodpovednosť za oblasť vzdelávania leží na Ministerstve školstva. Od júla 2006 je ministrom školstva Ján Mikoš, reprezentant Slovenskej národnej strany.

Vo formálnej štruktúre ministerstva sú politickými nominantmi minister a jeden alebo dvaja štátni tajomníci, ktorých špecifické úlohy závisia od ministra. Títo tradične pochádzajú z iných politických strán vládnej koalície ako minister. Navyše, minister si môže oficiálne prizvať až päť dočasných (politicky nominovaných) civilných zamestnancov.

Pod úrovňou štátnych sekretárov sú všetci zamestnanci občianskymi zamestnancami, s predpokladom apolitickosti. Je však bežnou praxou, že nové vlády robia rozsiahle zmeny, predovšetkým na vrchných štátnozamestnaneckých pozíciách. Zvyčajne sa menia vedúci kancelárie ministra a generálni riaditelia sekcií, často reorganizáciou oddelení. Občianski zamestnanci na nižších úrovniach majú pomerne stabilné miesta, okrem prípadov, kde politicky nominovaní reprezentanti vykonávajú špecifické personálne zmeny v kľúčových oblastiach ich agendy.

Ministerstvo školstva vykonalo množstvo reforiem v oblasti decentralizácie základného a stredoškolského vzdelávania, hlavne uvedením nového systému financovania na jedného žiaka. Bývalý minister bol kritizovaný za kladenie priveľkého dôrazu na politickú kresťansko-demokratickú agendu, vrátane uvedenia povinného vyučovania náboženstva a uzavretia zmluvy o vzdelávaní s Vatikánom.

Problémy rómskych detí a detí zo znevýhodneného prostredia v minulosti neboli prioritou Ministerstva školstva. Pod sekciou regionálneho školstva v rámci Ministerstva školstva existovalo do septembra 2006 malé oddelenie pre rómske vzdelávanie. Toto oddelenie malo dvoch až troch zamestnancov a malo kľúčovú zodpovednosť za väčšinu strategických dokumentov v otázkach Rómov vo vzdelávacom systéme. Avšak od októbra 2006 bolo toto oddelenie pre rómske vzdelávanie preložené, a teraz je súčasťou Sekcie pre vzdelávanie menšín. Ak by sa počet zamestnancov oddelenia zároveň zvýšil, mohlo by to byť považované za pozitívny krok, avšak v súčasnosti je počet zamestnancov, ktorí sa zaoberajú problematikou menšín a migračného vzdelávania ešte nižší.

Medzinárodné projekty zaoberajúce sa rómskymi otázkami sú taktiež v kompetencii Sekcie medzinárodnej spolupráce.

Špecializované inštitúcie

V rámci Ministerstva školstva sú osobitné úlohy delegované množstvu inštitúcií.¹¹ Medzi tieto inštitúcie patria Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ), Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ), Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV) a Štátna školská inšpekcia (ŠŠI). Na regionálnej úrovni Ministerstvo školstva zriaďuje krajské školské úrady, metodicko-pedagogické centrá,

¹¹ Podľa zákona č 596/2003 Z. Z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve vo vzdelávaní.

krajské psychologické poradenské centrá, okresné psychologické poradenské centrá, krajské špecializované pedagogické centrá a okresné špecializované pedagogické centrá.

Kľúčovou inštitúciou v otázkach tvorby učebných plánov, učebných osnov a vzdelávacích štandardov je **Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ)** a patrí pod Ministerstva školstva. ŠPÚ ministerstvo deleguje väčšinu úloh týkajúcich sa obsahu vzdelávania, ako aj limitovanú zodpovednosť v otázke tvorby stratégie. ŠPÚ je zapojený do množstva projektov, vrátane prípravy učebných materiálov pre výučbu rómskeho jazyka. Je taktiež zodpovedný za prípravu a implementáciu centralizovaných opatrení pre výkon žiakov, vrátane štátnej maturitnej skúšky a monitorovania skúšok v piatom a deviatom ročníku základných škôl.

22

Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ) je tiež priamo riadenou rozpočtovou organizáciou MŠ, má zodpovednosť za oblasti metodológie, zberu a spracovania štatistík vo vzdelávaní. Navyše, pod **ÚIPŠ** spadá schéma štipendií pre stredoškolských študentov.

Základné a stredné školy sú kontrolované **Štátnou školskou inšpekciou (ŠŠI)**. Je rozpočtovou organizáciou určenou zo zákona a riadená ministerstvom. Je nezávislá vo svojich aktivitách a v zastúpení štátu kontroluje pedagogické riadenie, kvalitu vzdelávania, výchovu detí a materiálne podmienky škôl, školských zariadení, centrá odborného výcviku a centrá praktického vyučovania vo vzdelávacích zariadeniach. V tejto oblasti taktiež vybavuje sťažnosti a petície. V roku 2004 ŠŠI vytvorila post špeciálneho inšpektora pre deti zo slabého socio-ekonomického zázemia so sídlom v Košiciach na východnom Slovensku. Tento inšpektor venuje špeciálnu pozornosť problémom Rómov a iných znevýhodnených detí. Školská inšpekcia spravuje sieť školských inšpekčných centier, po jednom v každom z ôsmich slovenských krajských miest ŠŠI vykonáva všeobecné a tematické inšpekcie, ako aj inšpekcie na základe sťažností a podnetov.

Štátny inštitút odborného vzdelávania (**ŠIOV**) je rozpočtovou organizáciou priamo riadenou Ministerstvom školstva a dohliada na sieť stredných odborných učilíšť a stredných odborných škôl. Je zodpovedný za riadiace, koordinačné, pedagogické a poradenské úlohy a vzdelávacie, výskumné, informačné a metodické záležitosti týchto škôl.

Na Fakulte sociálnych vied a zdravia Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre je **Katedra rómskej kultúry a jazyka**. Škola má tiež detašované pracoviská v Spišskej Novej Vsi (Košický región) a v Lučenci (Banskobystrický región) – dve lokality s vysokou koncentráciou Rómov. Katedra pripravuje študentov na prácu s rómskou komunitou v oblasti "sociálnej a misijnej práce s rómskymi komunitami". Pôvodným hlavným cieľom bolo pripraviť novú generáciu rómskych učiteľov so znalosťou rómskeho jazyka, ktorí by neskôr pracovali s rómskymi deťmi na školách.

Lokálne inštitúcie

Lokálnymi inštitúciami zaoberajúcimi sa vzdelávaním sú:

Krajské školské úrady v každom z ôsmich samosprávnych regiónov sú zakladané a priamo riadené MŠ SR.¹² V rámci štátom schválenej siete zriaďujú všetky úrovne škôl – vrátane špeciálnych základných a stredných škôl – v prípadoch, keď samospráva alebo samosprávny región nie je schopný zriadiť dostatočný počet škôl.

Špeciálne pedagogické centrá a pedagogicko-psychologické poradenské centrá sú centrami so zodpovednosťou za testovanie a preverovanie postihnutých detí alebo detí s poruchami učenia na základe odporúčania vedení škôl alebo krajských školských úradov. Taktiež zabezpečujú pre školy poradenstvo v oblasti pedagogického prístupu pre tieto deti a psychologické poradenstvo.

23

Metodicko-pedagogické centrá, organizácie priamo riadené MŠ SR, majú za úlohu metodicky viesť učiteľov, vrátane ich neustáleho vzdelávania. Tieto centrá sa nachádzajú v Bratislave, Banskej Bystrici, Trenčíne a v Prešove.

Súčasťou prešovského metodicko-pedagogického centra je **Centrum rómskeho vzdelávania, informácií, dokumentaristiky, poradenstva a konzultácii** (CRVIDPK). Centrum na celonárodnej úrovni zabezpečuje špecifické podmienky a potreby Rómov v školách s vysokou rómskou populáciou.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP) je organizáciou založenou MŠ SR na výskum v oblasti detskej psychológie. Ústav je sčasti financovaný zmluvou s ministerstvom a čiastočne z vedeckých grantov, hlavne z vládnych grantových schém. Ústav doteraz vykonal niekoľko výskumných úloh týkajúcich sa rómskych detí, vrátane rozvoja nových diagnostických spôsobov využívaných v hodnotení v dosahovaní školských schopností.

(Viac informácií o Zákone o štátnej administratíve a samospráve vo vzdelávaní je v prílohe 2 tejto správy)

Financovanie vzdelávania

Výdaje na vzdelávanie dosiahli na Slovensku v roku 2005 okolo 3.8% HDP, ide o mierny pokles v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. Hlavným dôvodom bol predovšetkým rýchly rast HDP, ktorý predstihol rast výdavkov na vzdelávanie.

Základné školy, stredné školy a niektoré iné zariadenia, ako napríklad centrá voľného času, sú financované na základe predpísaných prevodov zo strany štátu na zriaďovateľa inštitúcie, ktorými sú vo väčšine prípadov krajské školské centrá. Predškolské zariadenia a niektoré iné zariadenia, ako základné umelecké školy, sú financované zo strany mestskej/obecnej alebo krajskej samosprávy z ich vlastného rozpočtu.

¹² Nová vláda ohlásila plán zrušiť krajské školské úrady.

Súčasný systém financovania základných a stredných škôl je založený na predpise, ktorý rozdeľuje fixnú čiastku na žiaka zriaďovateľovi školy. Verejné školy majú nárok na bežné a kapitálové výdaje, zatiaľ čo súkromné a cirkevné školy dostávajú dotácie na bežné, avšak nie kapitálové výdaje.

Predpis dotácií odzrkadľuje typ školy a jej lokalitu v otázke dôsledkov jej umiestnenia vzhľadom na vykurovanie alebo iné špecifiká. V období rokov 2004 až 2006 bolo zriaďovateľovi garantovaných aspoň 95% z minuloročného rozpočtu, aby predpis dotácií nespôsobil znížovanie rozpočtov. Táto podpora, ktorá umožňovala prežiť menším školám, by mala byť zrušená.

V otázke financovania špeciálnych škôl existuje klasifikácia podľa stupňa postihu. Najväčšia časť žiakov zo znevýhodnených rómskych komunít, ktorí sú umiestňovaní do špeciálnych škôl, je považovaná za žiakov s najmenším stupňom mentálneho postihnutia. Podľa predpisu dotácií, špeciálne školy majú nárok na dvojnásobný normatív v porovnaní s bežnými školami.

Špeciálne základné školy dostávajú oddelený normatív, ktorý dvakrát vyšší ako pri normálnych základných školách. Tento je ďalej prispôbený pre každého žiaka podľa koeficientu stupňa postihnutia.

Tabuľka 3: Prehľad vybraných vzdelávacích predpisov (normatívov) na rok 2006 v slovenských korunách na žiaka na rok¹³

Typ školy	Minimum	Maximum
Štandardná základná škola	23,055	23,983
Individuálne integrovaný žiak na bežnej základnej škole	2.5 x bežný normatív (57,637.5)	2.5 x bežný normatív (57,637.5)
Špeciálna základná škola (pre deti so slabým mentálnym postihom)	48,942.1	50,019.1

Zdroj: http://www.minedu.sk/FaR/FINRS/2006/WEB_2006_DATA_V3.xls

Zariadenia

Väčšina zo siete základných škôl a predškolských zariadení je riadená miestnou samosprávou. Okrem týchto škôl existuje menší počet cirkevných a súkromných škôl. Stredné školy sú riadené buď samosprávami ôsmich slovenských regiónov alebo cirkevnými a súkromnými inštitúciami.¹⁴ Verejné školy fungujú väčšinou v starých zariadeniach z čias komunizmu.

¹³ 2006, 2007 údaje sú Základné školy 26,727 do 27,840, Samostatne integrované, špeciálne školy so slabým mentálnym postihom 1.286*44192 do 1.286*45339, zdroj <http://www.minedu.sk/FaR/FINRS/2007/Normativy07.xls>.

¹⁴ Niektoré vybrané školy ostávajú ako štátne a sú v správe regionálnych školských úradov.

Demografický úpadok v počtoch žiakov je zjavne viditeľný: na základných školách sa celkový počet žiakov znížil z 724,000 v roku 1989 na 534,000 v roku 2005. V mnohých oblastiach so zjavne marginalizovanou rómskou populáciou sa počet detí zvyšuje. Niektoré z týchto oblastí majú nevyhovujúce zariadenia s častou potrebou uplatňovania dvojzmenného režimu na školách.

Za posledné roky sieť základných škôl zaznamenala slabší racionalizačný pokrok, avšak napriek týmto snahám zmeny v zariadeniach nekorešpondovali s demografickým rozvojom v mnohých lokalitách.

Vyučovací jazyk

Vyučovacím jazykom na školách je slovenčina, ale možnosť vzdelávania v jazyku menšín je formálne zakotvená v ústave pre všetky menšiny, vrátane Rómov. V skutočnosti je rómsky jazyk využívaný na Katedre rómskej kultúry a jazyka na Fakulte sociálnych vied Univerzity Konštantína Filozofa, na strednej umeleckej škole v Košiciach, na Gándhího škole v Lučenci a na súkromnom gymnáziu v Košiciach.

Asistenti učiteľa na školách so slovenčinou ako vyučovacím jazykom tiež niekedy hovoria v rómštine a tento jazyk používajú formálne alebo neformálne v procese výučby.

Vzdelávacie cykly, kritériá napredovania a systém skúšania

Povinná školská dochádzka je 10 rokov, počas ktorej študenti napredujú aspoň do prvého ročníka strednej školy, pokiaľ študent neopakoval ročník. Predškolské zariadenia sú určené pre deti vo veku 3-6 rokov a sú riadené samosprávami. Základné školy pokrývajú ročníky od 1 do 9. Ročníky 1 až 4 tvoria prvý stupeň a 5 až 9 druhý stupeň základných škôl. Okrem bežných základných škôl existuje sieť špeciálnych základných škôl. V rámci základných škôl sa pre žiakov so špeciálnymi potrebami tiež zriaďujú špeciálne triedy alebo ide o individuálnu integráciu do bežných tried.

Základné školy sú zriaďované samosprávami a špeciálne školy krajskými inštitúciami. V niektorých oblastiach zriadil školy štát, pretože miestna samospráva nebola schopná tak urobiť. Stredné školy sú zriaďované regiónmi. Tri vetvy bežných stredných škôl sú komplexné (univerzitného zamerania) „gymnázia“, stredné odborné školy a stredné odborné učilišťa. Gymnázia a stredné odborné školy končia maturitou a niektoré odborné učilišťa tiež končia štátnou skúškou.

Každoročný postup do vyššieho ročníka na základnej škole je podmienený neprepadnutím v žiadnom predmete. Ak študent zlyhá, môže opakovať ročník alebo byť preskúšaný na umiestnenie do špeciálnej školy v prípade podozrenia z mentálneho postihu.

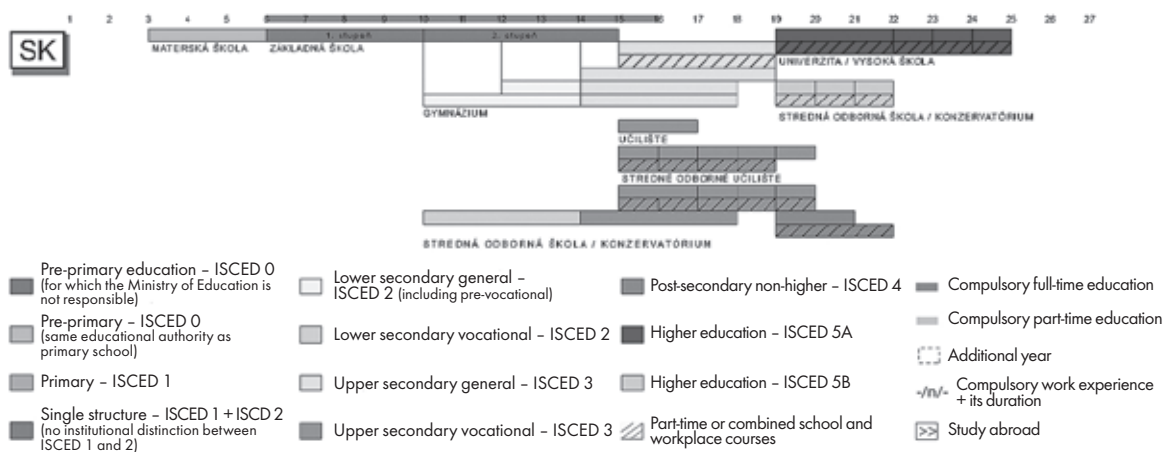
Ak študent ukončí povinnú 10 ročnú dochádzku základnej školy bez skúšky z dôvodu opakovania ročníka aspoň jedenkrát, nemusí pokračovať v štúdiu. Vstup na strednú školu je podmienený vstupným testom, ktoré sú špecifické pre každú školu. Veľa škôl s nižšími nárokmi, zvlášť učilišťa a iné neuniverzitne zamerané školy, prijímajú všetkých študentov, ktorí ukončili všetkých 9 ročníkov základnej školy.

Ak žiak ukončí základnú školu pred ukončením povinnej školskej dochádzky a nedostane sa na strednú školu, Krajský školský úrad je požiadaný nájsť žiakovi strednú školu.

Žiaci, ktorí ukončia základnú školu v špeciálnych triedach nie sú považovaní za žiakov s ukončeným základným vzdelaním, a tak nemôžu požiadať o prijatie na bežnú strednú školu.

Aby žiak mohol pokračovať v štúdiu na akreditovanej štátnej škole alebo súkromnej škole poskytujúcej vyššie vzdelanie, musí mať ukončenú maturitu a úspešne zvládnuť vstupné skúšky na vysokej škole, pričom každá vysoká škola má stanovené vlastné kritériá prijatia.

Tabuľka 4: Organizácia vzdelávacieho systému na Slovensku, 2003/04

26

Špeciálne školy

Deti sú umiestňované do špeciálnych základných škôl na základe diagnózy o mentálnej retardácii. Stanovenie tejto diagnózy sa uskutočňuje buď na začiatku školskej dochádzky, po nultom ročníku (podobné ako škôlka) alebo neskôr počas dochádzky na základnú školu.

Predškolské testovanie vykonávajú na miestnej úrovni štátne pedagogicko-psychologické poradenské centrá a je iniciované pediatrom alebo počas zápisu do školy.

Špeciálny vzdelávací systém sa skladá zo škôl pre rôzne postihnutia, ale väčšina žiakov sú deti so slabým mentálnym postihom. Hlavnú časť žiakov tvoria rómske deti.

Okrem špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých môžu ako súčasť bežnej základnej školy fungovať špeciálne triedy so špeciálnymi osnovami. Podľa oficiálnych údajov o etnicite žiakov z Ústavu informácií a prognóz školstva podiel rómskych detí v špeciálnych školách presahuje ich umiestnenie v bežných školách skoro 14-krát.¹⁵

Keďže žiaci špeciálnych škôl nemajú možnosť získať základné vzdelanie, preto nemôžu požiadať o prijatie na bežnú strednú školu. Toto vylúčenie z bežného napredovania vo vzdelávacom systéme sa týka viac ako 20,000 detí, prevažne rómskeho pôvodu. Vylúčenie zosilnené abscentujúcimi možnosťami celoživotného vzdelávania na Slovensku, ktoré by umožnilo žiakom zo špeciálnych škôl znovu sa zapojiť do bežného systému.

Vysoký počet detí v špeciálnych školách je podporovaný vysokým finančným normatívom, ktorý špeciálna škola na žiaka získa. V súčasnosti je na Slovensku okolo 230 špeciálnych základných škôl, mnohé z nich umiestnené blízko rómskych usadlostí, čím sú dostupnejšie pre Rómov. Je bežnou praxou, že učitelia zo špeciálnych škôl povzbudzujú rómskych rodičov, aby poslali svoje deti do týchto škôl a vykresľujú ich ako najvhodnejšie pre ich dieťa.

¹⁵ Andrej Salner, Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. Calculation made for this report.

Druhá forma špeciálneho vzdelávania je rozšírená pod programom s názvom „individuálne integrované deti na bežných základných školách“. Deti v tomto programe umiestňujú do špeciálnych tried pre mentálne postihnuté v rámci bežnej školy a vyučujú ich podľa špeciálnych osnov pod dozorom špeciálneho „pedagóga“. Táto forma špeciálneho vzdelávania znižuje šancu, že dieťa bude priradené do špeciálnej školy a umožňuje mu zostať na bežnej škole. Tieto typy špeciálnych, tzv. „integrovaných“ tried dostávajú najvyšší normatív v rámci vzdelávacieho systému na žiaka, ktorý je približne 2.5 násobok priemerného normatívu. Táto forma segregácie menej ubližuje deťom ako umiestňovanie do špeciálnych škôl, pretože je tu väčšia možnosť priradenia detí späť do bežnej triedy a žiaci v „integrovaných triedach“ dostávajú základné vzdelanie. Na druhej strane tieto triedy stále ostávajú formou segregovaného vzdelávania a znemožňuje deťom napredovať v štandardnom prostredí. Vzdelávacie inštitúcie očakávajú, že zavedenie tohto programu do škôl zníži počet detí v špeciálnych školách.

Rozsiahla diskriminácia existuje na lokálnej úrovni v súvislosti s rómskymi deťmi. Dokonca aj v prípadoch, keď rómske deti navštevujú bežnú základnú školu, často sú segregované v rámci tried a veľmi zriedka oceňované akýmkoľvek pozitívnym spôsobom.

Prípady diskriminácie bývajú individuálne prešetrované Štátnou školskou inšpekciou, avšak namiesto prvotného posúdenia ako diskriminácie sa tieto prípady považujú za zlyhanie v uplatňovaní špecializovanej vzdelávacej legislatívy.

V procese testovania alebo opakovaného testovania rómskych detí pred a po ich umiestnení do špeciálnych škôl pre mentálne postihnuté deti boli zaregistrované opakované porušovania práva. A opätovne, tieto boli prevažne posudzované ako porušenia legislatívy.

V súčasnosti na Slovensku chýba jasná štátna politika na riešenie problémov špeciálnych škôl a rómskych detí. Nie je dôkaz politickej vôle alebo profesionálneho záväzku napraviť tieto systémové nedostatky, ktoré vplývajú na vzdelávanie rómskych detí. Argumentuje sa tvrdením, že Oddelenie špeciálnych škôl nemá personálne pokrytie na riešenie potrieb rómskeho vzdelávania, hoci väčšina tých, ktorých navštevujú špeciálne školy sú Rómovia.

Asistenti učiteľov

Na základe dodatku nariadenia č. 408/2002 (1631/2002-sekr.) Ministerstvo školstva od 01. januára 2004 uviedlo do vzdelávacieho systému profesiu „asistenta učiteľa“.

V roku 2005/2006 bolo vo vzdelávacom systéme 973 asistentov učiteľa.¹⁶ Financovanie asistentov podlieha špecifickej alokácii na základe predpisu a vykonáva sa centrálnou vládou prostredníctvom krajských školských úradov.

Zavedenie asistentov učiteľa zo strany Ministerstvom školstva zabezpečuje zamestnanie niekoľkých ľudí rómskeho pôvodu na pomoc rómskym deťom a ich rodičom pri školskej príprave. Toto bol jediný spôsob na zvýšenie záujmu u členov rómskej komunity, aby prijali aktívnu úlohu pri vzdelávaní ich detí. Na Slovensku, konkurencia o prácu asistenta zosilnela natoľko, že rómski záujemcovia sa k nej v súčasnosti len ťažko dostávajú.

Navyše, Ministerstvo školstva vydalo rozhodnutie, že ľudia pracujúci ako asistenti učiteľa na školách musia mať ukončené stredoškolské vzdelanie a aspoň pedagogické minimum do roku 2010. Existuje malý počet rómskych asistentov učiteľa, ktorí spĺňajú túto podmienku alebo podmienky

¹⁶ Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, „Súčasný stav vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a mládeže“ str. 5.

na jej splnenie počas nadchádzajúcich rokov. Tento fakt môže spôsobiť, že po roku 2010 bude veľa Rómov vylúčených z možnosti stať sa alebo pokračovať v práci asistenta učiteľa.

Sociálna podpora pre študentov

Ako súčasť reformy sociálneho systému počas vlády v rokoch 2002 až 2006 bol vytvorený nový systém sociálnej podpory.

System zabezpečuje tri kľúčové oblasti podpory pre deti v predškolských zariadeniach a na základných školách, ktorých rodiny poberajú sociálne dávky a pre tých, ktorí zarábajú menej ako je stanovené životné minimum. Existuje samostatný systém štipendií pre študentov stredných škôl.

Podporu pre predškolské zariadenia a základné školy tvoria:

- ⇒ Prospechové štipendia-zavedené v septembri 2004 pre žiakov základných a stredných škôl v závislosti od prospechu, ako aj zlepšení známkového priemeru.
- ⇒ Školské stravovanie-zavedené v máji 2004 pre všetkých študentov, ktorí spĺňajú podmienky, toto opatrenie znižuje stravné na jedlo na 1 až 5 Sk na deň.
- ⇒ Podpora na školské potreby-zavedené v máji 2004 pre všetkých študentov, ktorí spĺňajú podmienky.

Všetky dávky sú adresované školám a podmienené žiadosťou zo strany riaditeľa školy v mene žiakov.

Od zavedenia tohto systému sa podpora rozšírila pre žiakov špeciálnych škôl, čím sa vytvorila zvrátená motivácia dochádzky do týchto škôl, nakoľko tu sa lepšie známky ľahšie dosahujú. V roku 2005 sa dávky na stravu a školské potreby týkali okolo 11 až 12% všetkých detí na školách, zatiaľ čo prospechové štipendium pokrývalo len okolo 3.6% oprávnených žiakov.

Kľúčová legislatíva

Základné a stredné vzdelávanie je spravované dvomi kľúčovými zákonmi: zákon č. 29/1984 Zb. o školách (školský zákon) a zákon č. 596/2003 Z. z. o samospráve vo vzdelávaní.

Prvý zákon bol počas rokov novelizovaný a po dlhom období sa v súčasnosti pripravuje nový školský zákon. Ide o kľúčový zákon, ktorý definuje typy škôl a školských zariadení. Príprava nového zákona je medzi prioritami súčasnej vlády v oblasti vzdelávania.

Zákon o samospráve vo vzdelávaní upravuje riadiacu štruktúru v školskom systéme, vrátane decentralizácie zodpovednosti na samosprávu.

Zákon č. 597/2003 o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení vytvára existujúci systém financovania založeného na normatívoch financovaní na žiaka, pričom zaväzuje vládu každoročným stanovením normatívu na jedného žiaka.

Okrem hore uvedených zákonov existuje súbor noriem vo forme nariadení Ministerstva školstva SR, príkazov, metodických návodov a iných inštrumentov, ktoré riadia špecifické aspekty vzdelávacieho procesu.

Výsledkom PHARE projektu (1999-2002) o vzdelávaní Rómov je Konceptia integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže, vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávacieho rozvoja.

Koncepcia bola schválená slovenskou vládou v máji 2004. Tento dokument vychádza z kľúčového dokumentu Ministerstva školstva – Národného programu výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na obdobie 15-20 rokov – prijatého slovenskou vládou v roku 2001 a následne schváleného Národnou radou.

Na základe početných analýz a štatistík boli stanovené nasledovné úlohy v rámci koncepcie:

- ⇒ Zlepšenie akademických výsledkov Rómov.
- ⇒ Zlepšenie pripravenosti rómskych detí na dochádzku do školy.
- ⇒ Zvýšenie percenta rómskych žiakov navštevujúcich stredné školy.
- ⇒ Zníženie počtu rómskych detí navštevujúcich špeciálne základné školy.
- ⇒ Zvýšenie percenta rómskych študentov na vysokých školách.
- ⇒ Zlepšenie materiálneho vybavenia škôl a školských zariadení.
- ⇒ Implementácia širokého multikulturálneho vzdelávania.
- ⇒ Zlepšenie systému prevencie predčasného ukončenia štúdia, vzdelávania a poradenstva.
- ⇒ Posilnenie pocitu identity u Rómov.
- ⇒ Uvedenie akademického programu na vysokých školách, ktorý by zastrelil rómsky jazyk a literatúru.
- ⇒ Povzbudenie opätovného vzdelávania Rómov s nedokončeným vzdelaním a povzbudenie ich následného umiestnenia na trhu práce.
- ⇒ Uvedenie podporných a poradenských aktivít pre rómskych žiakov.
- ⇒ Zvýšenie účasti asistentov učiteľa, misionárov, sociálnych pracovníkov, špeciálnych pedagógov, vzdelávacích psychológov a učiteľov pripravovaných na prácu s Rómami vo vzdelávaní a príprave rómskych detí.¹⁷

29

V súčasnosti prebieha diskusia s Ministerstvom školstva o zatváraní krajských školských úradov od januára 2007. Tieto úrady financujú (rómskych) asistentov učiteľa, ako aj špeciálne školy pre mentálne postihnuté deti.

¹⁷ Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2006): *Rómovia*.

Stav vzdelávacieho systému, vrátane kľúčových indikátorov

Tabuľka 4: Školy a dochádzka 2005/2006

Typ školy	Počet škôl (Celkovo Štátnych Súkromných Cirkevných)	Počet študentov (Celkovo Štátnych Súkromných Cirkevných)
Škôlky	2,945 2,887 24 34	141,814 139,516 777 1,521
Špeciálne škôlky	38 35 0 3	761 729 0 32
Základné	2,304 2,173 18 113	534,147 507,278 1,658 25,211
Špeciálne základné	230 222 2 6	24,349 23,861 23 465
Gymnázia	238 160 24 54	99,758 81,357 3,447 14,954
Špeciálne gymnázia	2 2 0 0	65 65 0 0
Špecializované stredné školy	215 171 38 6	73,577 67,567 4,726 1,284
Osobitné špecializované stredné školy	5 5 0 0	216 216 0 0
Spoločné stredné školy	126 119 5 2	71,534 68,231 2,496 807
Stredné odborné školy	210 181 24 5	65,020 56,443 7,422 1,155
Osobitné Stredné odborné školy	12 12 0 0	762 762 0 0
Osobitné odborné školy	45 45 0 0	4,024 4,024 0 0
Osobitné stredné	29 25 1 3	389 358 5 26

Zdroj: Štatistická ročenka o vzdelávaní 2005/2006

Výkon študentov z hľadiska medzinárodného hodnotenia

Slovenská republika sa zúčastnila programov PISA (Program medzinárodného hodnotenia študentov) a TIMSS (Trendy v matematike a vedných disciplínach),¹⁸ dvoch komplexnejších medzinárodných programov zameraných na hodnotenie výkonu študentov končiacich povinnú školskú dochádzku. Program PISA bol prvýkrát uvedený v roku 2003 a program TIMSS sa konal v rokoch 1995, 1999 a 2003. Výsledky slovenských študentov sú sumarizované v nižšie uvedených tabuľkách:

Tabuľka 5: Výsledky programu PISA za rok 2003:

Oblasť	Slovenská republika		OECD		Rozdiel SR a OECD
	Priemer ¹⁹	Štand.chyba priemeru	Priemer	Štand.chyba priemeru	
Matematika	498	3.3	500	0.6	-2
Čítanie	469	3.1	494	0.6	-25
Veda	495	3.7	500	0.6	-5

31

V programe PISA dosiahli slovenskí žiaci v hodnotení matematiky a vedy priemer krajín OECD. Avšak v hodnotení čítania je priemerný výkon značne pod úrovňou priemeru OECD, čo naznačuje veľké rozdiely.

Taktiež v hodnotení všetkých troch oblastí je štatistický významný jeden z najväčších rozdielov medzi chlapcami (napr. priemerný počet bodov dosiahnutých v matematike je 507) a dievčatami (priemerný počet bodov dosiahnutých v matematike je 489)

¹⁸ (OECD (2004): Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003, Paris: OECD Publications www.pisa.oecd.org.

Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Gonzales, E.J. and Chrostowski, S.J. (2004): TIMSS 2003 International Mathematics Report, Boston: Lynch School of Education, Boston College.

Martin, M.O., Mullis, I.V.S., Gonzales, E.J. and Chrostowski, S.J. (2004): TIMSS 2003 International Science Report, Boston: Lynch School of Education, Boston College <http://timss.bc.edu>.

¹⁹ Spôsob spracovania výsledkov v programoch PISA a TIMSS je nasledovný: V každej hodnotenej oblasti je každému žiakovi priradený počet bodov na základe obtiažnosti danej úlohy na akej ju on/ona mohol/a vyriešiť. Škála je riešená tak, aby skóre priemerného žiaka je 500 bodov a počet bodov asi dvoch tretín žiakov je 400 až 600 bodov (t.j. štandardná deviácia sa rovná 100 bodom).

Tabuľka 6: Trendy výkonov za osem rokov: TIMSS 1995, 1999 a 2003

Oblasť	1995		1999		2003		Rozdiel 2003-1999
	Priemer	Štand. chyba priemeru	Priemer	Štand. chyba priemeru	Priemer	Štand. chyba priemeru	
Matematika	534	3.1	534	4.0	508	3.3	-26
Veda	532	3.3	535	3.3	517	3.2	-18

32

Rovnako ako aj v iných krajinách, slovenskí študenti boli lepší v programe TIMSS ako v PISA.²⁰ Priemerný výkon v troch cykloch v oboch škálach sú nad medzinárodný priemer. Avšak má klesajúcu tendenciu: v matematickej a vednej škále priemerný výkon klesol medzi rokmi 1999 a 2003. Dôsledok socio-ekonomických podmienok²¹ na výkon študentov na Slovensku je značne väčší ako je priemer krajín zúčastňujúcich sa programu PISA – index SES vysvetľuje, že 17.3% variabilitu vo výkone v matematike. Rozdiel vo výkone medzi spodnou a hornou štvrtinou žiakov zoskupených indexom SES je jeden z najväčších spomedzi všetkých zúčastnených krajín (116 bodov). Taktiež vzdelanostná úroveň matky predpovedá výkon jej dieťaťa viac ako sa zvyčajne očakáva: výkonnostný rozdiel detí, ktorých matky mali najvyššie vzdelanie viac ako stredoškolské v porovnaní a tých s nižším vzdelaním je cez 60 bodov.

Pokles v programe TIMSS, nepomer medzi matematikou a čítaním a vysoký rozdiel medzi pohlaviami a veľmi vysoký vplyv SES a vzdelania matiek detí na výkony žiakov, tieto všetky fakty poukazujú značné problémy, ktoré sú prítomné vo vzdelávacom systéme na Slovensku a tiež opisujú slovenský vzdelávací systém ako vysoko selektívny, s nedostatkom efektívnych stratégií na podporu slabších žiakov.

²⁰ Nižší medzinárodný priemer v programe TIMSS ako v programe PISA je spôsobený hlavne vzhľadom na širší rozsah menej rozvinutých krajín, ktoré participovali v programe TIMSS ako v programe PISA a. vzhľadom na skutočnosť, že vyberanie vzoriek študentov. Program TIMSS sa orientuje na žiakov, ktorí končia základnú školu, zvyčajne v čase keď sa pripravujú na konečné skúšky, o niečo odlišnejších ako sú hodnotené oblasti školských osnov.

²¹ Index socio-ekonomického štatútu (SES) je založený na premenných, ktoré indikujú ekonomické, sociálne a kultúrne postavenie žiakovej rodiny. Je vyjadrený na škále, pričom priemer OECD znamená 0.0 a štandardná deviácia je 1 (dve tretiny žiakov sa pohybujú medzi -1 a 1).

Tabuľka 7: Vládny výskum o prihlásení rómskych detí na základné školy v 49 okresoch v akademickom roku 2000/2001²²

Ročník	Celkový počet detí	Počet rómskych detí
0	1,047	985
1	40,069	7,429
2	40,038	5,870
3	40,250	5,565
4	42,303	5,348
5	39,320	5,399
6	39,431	4,884
7	39,469	4,050
8	39,082	3,153
9	39,013	2,002

33

Na základe oficiálnych údajov týkajúcich sa počtu rómskych detí v systéme základného vzdelávania v školskom roku 2000/2001, hore uvedená tabuľka popisuje obrovský pokles v počte rómskych detí medzi prvým a druhým ročníkom. Údaje indikujú, že viac ako 2000 rómskych detí v skutočnosti opustí bežnú základnú školu a sú preradené do špeciálnej školy pre mentálne postihnutých. Dáta za posledné dva ročníky poukazujú na veľký počet prípadov opakovania ročníka alebo zanechania dochádzky do školy.

Rozsah a povaha rómskej segregácie a bariéry zápisu do škôl

Slovenský vzdelávací systém má dlhodobý systémový problém, ktorý ústi do extenzívnej diskriminácie rómskych študentov. Veľké percento Slovenských rómskych detí je de facto segregovaných v osobitných školách pre mentálne postihnutých alebo v špeciálnych triedach pre mentálne postihnutých v bežných školách.

Navyše sa zdá, že systém špeciálneho vzdelávania na Slovensku je podporovaný a udržiavaný v rámci spektra inštitúcií na národnej a regionálnej úrovni. Medzi tieto inštitúcie rozhodne patria špeciálne pedagogické centrá, Pedagogicko-psychologické poradenské centrá, činnosť spojená s testovaním v rámci Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie (VUDPAP) a taktiež krajské školské úrady, ktoré sú zodpovedné za prevádzku špeciálnych škôl. Okrem týchto existuje zoznam inštitúcií v rámci univerzít, ktoré pripravujú špecializovaných pedagógov pre potreby vzdelávacieho systému.

Všetky tieto inštitúcie majú pravdepodobne skrytý záujem udržiavať status quo špeciálnych škôl.

²² Koncept integrovanej prípravy rómskych detí a mládeže, vrátane stredoškolského a univerzitného vzdelávania.

Kvalitatívne hodnotenie vzdelávacieho systému²³

Rovnosť školského manažmentu (úloha študentov a rodičov, étos)

Počet rómskych zástupcov v školských a študentských dozorných radách je neznámy a nejstúva mechanizmus na zabezpečenie rovnosti v tejto oblasti.

Podľa správy Európskeho centra pre práva Rómov, Stigmata: Segregovaná výučba Rómov v strednej a východnej Európe, prevládajúcou formou segregácie rómskych študentov na Slovensku je segregácia na školách pre deti s rozvojovým hendikepom. Správa tiež uvádza: "Rôzne zdroje indikujú, že počet rómskych detí v niektorých týchto školách tvorí 80 až 100 percent. Intenzívny proti-rómsky rasizmus na Slovensku favorizuje getoizáciu škôl. V mnohých školách percento rómskych žiakov narástlo a je v nepomere k počtu Rómov žijúcich v danej lokalite, čo je dôsledkom odlivu nerómskych žiakov z týchto škôl. Segregácia školských zariadení nie je kontrolovaná a je taktiež zosilnená socio-demografickými procesmi, čo sa prenáša do nižšej nerómskej populácie vo vidieckych oblastiach východného Slovenska."

Niekoľko projektov pod vedením Ministerstva školstva sa priamo zaoberalo segregáciou rómskych detí v školách pre deti s rozvojovými problémami.

Rovnosť v rámci učiteľskej profesie

Výsledky ŠŠI opakovane poukázali na nedostatok kvalifikovaných učiteľov, zvlášť v špeciálnych školách. Podiel absolventov učiteľských odborov, ktorí idú učiť je malý. Nedávno uvedená schéma učiteľských pôžičiek má za cieľ pritiahnúť mladých učiteľských absolventov pedagogických fakúlt do procesu výučby. Existujú programy pre ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblastiach diverzity. Tieto programy sú poskytované predovšetkým zo strany metodicko-pedagogických centier alebo mimovládnych organizácií. Pre učiteľov prípravnej aj reálnej výučby sa pripravuje niekoľko projektov na zvýšenie ich vzdelania v oblastiach diverzity, vrátane prípravy zo strany štátnych metodicko-pedagogických centier alebo mimovládnych organizácií.

Je značný nedostatok učiteľov na výučbu rómskeho jazyka a rómskej kultúry, ale súčasný rozvoj pedagogických fakúlt hľadá riešenie pre tento problém. Nie sú prijaté žiadne špeciálne opatrenia, ktoré by pritiahli dodatočné množstvo učiteľov do tejto oblasti prípravy.

Rovnosť v oblasti učebných osnov

Určitá nerovnosť v obsahu učebných osnov sa prejavuje vyšším počtom prípadov opakovania ročníkov rómskymi žiakmi, ktorý je oveľa vyšší v porovnaní s ostatnými žiakmi. Tento problém však nemôže byť len otázkou učebných osnov. Na posúdenie situácie neexistuje žiadne zaužívané hodnotenie.

Učebné osnovy pre vyučovanie rómskeho jazyka sú v súčasnosti v štádiu prípravy zo strany Štátneho pedagogického ústavu. Ústav pilotuje učebné osnovy na vybraných stredných školách. Úplné zavedenie tohto programu sa očakáva najskôr koncom dekády. Pre rok 2007 sa plánuje pripraviť 60 učiteľov hlavných predmetov v rómskom jazyku.

²³ Podrobnosti o kvalitatívnom hodnotení pozri tabuľku v prílohe.

Rovnosť v učebniciach

V súčasnosti používané učebnice sú vo všeobecnosti písané z pohľadu majoritnej spoločnosti, hoci niektoré sa v zvýšenej miere snažia venovať pozornosť menšinám. Niektoré staršie učebnice, ktoré sa stále používajú, stále obsahujú negatívne stereotypy o Rómoch, Židoch a iných skupinách. Častejšie však tieto učebnice jednoducho obchádzajú tému menšín úplne. Špeciálne učebnice v rómskom jazyku sa v súčasnosti pripravujú a niekoľko z týchto učebníc (Rómsky dejepis, Rómska čítanka) už existujú a ojedinele sa používajú.

Rovnosť vo financovaní

35

Menšie vidiecke školy sú nepriamo zvýhodňované, nakoľko dostávajú vyšší normatív na žiaka pokiaľ sú jedinou školou v okrese. Finančný mechanizmus taktiež podporuje vzdelávanie detí v špeciálnych školách pretože tieto školy dostávajú finančné stimuly.

Sumár systémových silných a slabých stránok v súvislosti so vzdelávaním Rómov

Medzi silné stránky vo vzdelávaní Rómov na Slovensku patria

Počet zapísaných žiakov: V slovenskom vzdelávacom systéme úroveň zápisov detí dosahuje skoro 100%. Každé dieťa je zaevidované na povinnú školskú dochádzku a jeho evidencia je monitorovaná samosprávou a úradom sociálnych služieb. Na základe školskej dochádzky žiaka majú rodičia nárok na sociálne a detské dávky.

Štipendia a strava zdarma: Súčasťou sociálnej reformy z rokov 2003/2004 bolo zavedenie dotácií na školskú stravu a štipendia pre deti z rodín poberateľov sociálnych dávok na základných a stredných školách. Súčasťou systému štipendií je podpora žiakov, ktorí dosahujú lepšie výsledky.

Asistenti učiteľa: Dodatok k výnosu č. 408/2002 (1631/2002-sekr.) Ministerstva školstva uviedol profesiu asistenta učiteľa. V spolupráci s učiteľom sa asistent učiteľa stáva styčným dôstojníkom pre rómske deti a zároveň slúži ako pozitívny vzor. V školskom roku 2005/06 zamestnali materské školy a základné školy 973 rómskych asistentov učiteľa, ktorí boli financovaní Ministerstvom školstva. Je však dôležité uviesť, že Ministerstvo školstva vydalo nové nariadenie pre asistentov učiteľa, podľa ktorého sú povinní získať pedagogické minimum do roku 2010, aby sa stali kvalifikovanými pre túto pozíciu. Spomenuté pedagogické minimum sa dá získať buď formou prípravy organizovanej zo strany Pedagogického inštitútu v Prešove alebo na pedagogických fakultách.

Normatívny systém financovania na žiaka: Decentralizácia moci a nové financovanie na žiaka prostredníctvom normatívu zvýšilo konkurenciu medzi školami. Nakoľko neexistujú presné merania, je pravdepodobné, že toto opatrenie zvýšilo záujem bežných škôl o ponechávanie si rómskych žiakov.

Nulté triedy: Pilotný projekt „nultých tried“ začal v školskom roku 1992/93, pričom „nultý ročník“ funguje ako príprava detí na školu. Prípravná trieda je zameraná na pomoc deťom

prispôbiť sa pri prechode z domáceho do celkom inštitucionálne rozdielneho prostredia. Cieľom je vytvoriť priestor pre akceleráciu osobného rozvoja každého dieťaťa, pričom pomáha pri adaptácii na multikultúrne prostredie. Projekt prípravných tried bol prijatý podľa zákona č. 408/2002 (600/2004-43) s realizáciou od septembra 2002. Úspech tohto programu je potvrdený skutočnosťou, že až 91 percent žiakov, ktorí išli cez prípravné triedy dokončilo ôsmy ročník základnej školy a boli pripustení na štúdium na stredných a odborných školách v školskom roku 1998/99.²⁴

Štipendia na podporu rómskych študentov na štúdium na stredných školách: Úrad splnomocnenca pre rómske otázky zabezpečuje financovanie na podporu zápisu rómskych žiakov na štúdium na stredných školách. Prostriedky sú použité na uľahčenie nadaných, avšak sociálne znevýhodnených rómskych študentov v ich štúdiu na strednej škole.

Slabé stránky v oblasti vzdelávania Rómov na Slovensku

Segregácia a vysoký počet rómskych detí v špeciálnych školách pre mentálne postihnuté deti

Špeciálne školy sú hlboko zakorenené v systéme vzdelávania – existuje vysoký počet špeciálnych škôl a niekoľko inštitúcií podporuje tieto školy v rámci vzdelávacieho systému.

Na miestnej úrovni existuje rozsiahla diskriminácia rómskych detí. V mnohých školách sú rómske deti umiestňované do oddelených tried (alebo oddelené zariadenia sú budované neďaleko rómskych osád). V niektorých lokalitách sú rómske deti takmer automaticky umiestňované do špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých, čo sa prejavuje vo zvýšenom počte segregovaných „rómskych“ škôl.

Štruktúra a financovanie vzdelávacieho systému

Je nedostatok údajov o počte rómskych detí v predškolských zariadeniach, na základných školách (špeciálnych školách pre mentálne postihnutých), na stredných školách, a pod. Nedostačujúce množstvo štatistických dát o situácii rómskych detí vo vzdelávacom systéme je spôsobené tým, že dáta pochádzajú len od príslušníkov samotnej etnickej skupiny. Paralelné dáta síce existujú aj z iných zdrojov (napr. výskumy riaditeľov škôl, ktorí získavajú alternatívne informácie) ale tieto nie sú verifikovateľné.

Predškolské zariadenia nie sú dotované a ich návštevnosť nie je povinná, pričom sú nedostupné pre Rómov. Napriek zrejmej potrebe predškolskej výchovy detí zo znevýhodneného socio-ekonomického marginalizovaného prostredia je dostupnosť tejto výchovy v mnohých obciach limitovaná vzhľadom na financovanie zo strany samosprávnych vlastných rozpočtov.

Otázka kvality vzdelávania

Čisto rómske školy, a len rómske triedy a iné formy segregovaného vzdelávania vytvárajú vážne prekážky v prístupe ku kvalitnému vzdelávaniu a k postupu rómskych žiakov do vyšších vzdelávacích cyklov. Kvalitatívne hodnotenie vzdelávacieho systému ukazuje, že rovnocenný prístup nie je zabezpečený v rôznych oblastiach systému (napr. osnovy, učitelia, inšpekcia, výsledky atď.)

²⁴ Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2006): Rómovia.

Implementačné nedostatky v rámci integrácie Rómov

Akčný plán Dekády a najmä skôr uvedené vládne stratégie a akčné plány týkajúce sa Rómov nie sú dostatočne rozpracované a integrované s hlavnými vládnymi stratégiami.

Politické elity a vedenie Ministerstva školstva často nedokážu rozpoznať a priradiť problémom rómskych detí vo vzdelávacom systéme primeranú závažnosť a nepristupujú k nim ako ku prioritným. Tieto problémy sú delegované malým oddeleniam s neadekvátnym personálnym obsadením v rámci ministerstva, pričom ostatné oddelenia sa týmito problémami nezaoberajú (napr. Oddelenie špeciálneho školstva nemá prepojenie so zamestnancami zaoberajúcimi sa menšinami, hoci väčšina žiakov špeciálnych škôl sú Rómovia).

Otázka znalosti, dát a kapacít ovplyvňujúce vzdelávanie Rómov

Nedostatok pravidelného a konzistentného zberu dát a spracovania je stále vážnou prekážkou pre detailné nasmerovanie a monitoring vzdelávacích aktivít. Oficiálna štatistická evidencia je založená hlavne na vyučovacom jazyku a neberie do úvahy etnické zázemie žiakov. Zvýšený počet detí poberá štipendiá a stravu zdarma, pretože pochádzajú zo sociálne znevýhodnených rodín, ale nie sú k dispozícii odhady koľko z nich sú deti rómskeho pôvodu.

Otázky inštitucionalizácie a iných kapacít

Rómske mimovládne organizácie nedávno začali prejavovať záujem o vzdelávanie rómskych detí. V minulosti pracovalo v oblasti vzdelávania len niekoľko rómskych mimovládnych organizácií. Existuje viac ako 4,000 rómskych mimovládnych organizácií na Slovensku a väčšina z nich sa orientuje na aspekty sociálnych otázok a ľudských práv a nie vzdelávania. Tento nedostatočný záujem o vzdelávanie sa prejavuje v malom počte projektov zameraných na vzdelávanie, ktoré sú podporované Úradom splnomocnenca pre rómske otázky od jeho založenia. Zatiaľ projekty nízkej kvality, ktoré sú zamerané na vzdelávanie a boli doručené Rómskemu vzdelávaciemu fondu rómskymi mimovládnyimi organizáciami indikujú nedostatok skúseností a záujmu v oblasti vzdelávania. Neadekvátne návrhy projektov taktiež odrážajú nedostatok rómskych odborníkov, ktorí sú schopní obsadiť vplyvné pozície v systéme vzdelávania.

5. Prehľad vládnych a partnerských aktivít

Závazok k Akčnému plánu Dekády inklúzie Rómov

38

Slovenská vláda preukázala niekoľko prejavov politického záväzku k Dekáde inklúzie Rómov. Bývalý vicepremiér pre ľudské práva a regionálny rozvoj zveril veľkú časť implementácie slovenského Národného akčného plánu Dekády inklúzie Rómov Úradu splnomocnenca pre rómske komunity, ako aj niektorým relevantným vládnym inštitúciám – vrátane Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja; Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny; Ministerstva zdravotníctva; Ministerstva školstva a Národného štatistického úradu. Predstavitelia týchto ministerstiev a Úradu splnomocnenca pre rómske komunity vytvorili pracovnú skupinu, ktorá pripravila slovenský Národný akčný pre implementáciu cieľov Dekády inklúzie Rómov.

Tento Akčný plán sa vo veľkej miere zavádza v súlade s prebiehajúcim vládnym plánom na prekonanie všetkých foriem rasovej diskriminácie, ktorý je naplánovaný na obdobie rokov 2000-2006. Slovenský Národný akčný plán je vypracovaný v súlade s očakávaniami Dekády v otázkach vzdelávania, pričom zohľadňuje také faktory ako je existujúca úroveň školstva pre rómske komunity a možnosti integrácie na národnej a miestnej vzdelávacej úrovni.

V súvislosti s mierou nezamestnanosti v rómskej komunite vláda vysvetlila, že pred spustením Dekády inklúzie Rómov Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny už začalo s programom sociálnej inklúzie, ktorý je kompatibilný s nariadeniami EÚ o sociálnej inklúzii. Napriek všetkej snahe vlády ostávajú problémy rómskej nezamestnanosti, chudobných podmienok bývania a nerovného vzdelávania stále chronické.

Národný akčný plán Dekády inklúzie Rómov je financovaný prostredníctvom pravidelných príspevkov zo štátneho rozpočtu. Rozpočet bol koncipovaný na základe údajov z vládneho dokumentu Koncept integrovanej prípravy rómskych detí a mládeže z roku 2004, vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania. Rozpočet na opatrenia Akčného plánu bol odhadnutý na 230 miliónov slovenských korún. Kabinetu neboli pripravené žiadne oficiálne správy o napredovaní Akčného plánu.

Podpora zo strany sponzorov: programy v rámci krajiny

Pred vstupom Slovenska do EÚ, vláda a mimovládne organizácie dostávali masívnu sponzorskú finančnú pomoc, hlavne na snahu bojovať s problémami, ktoré vplývali na členov rómskej komunity na Slovensku.

Medzi kľúčových sponzorov patria:

- ⇒ PHARE program z EÚ.
- ⇒ Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OSCE).
- ⇒ Open Society Institute.
- ⇒ Nadácia Open Society Foundation.
- ⇒ Svetová banka.

- ⇒ Vládna nadácia Matra KAP y Holandska.
- ⇒ United Nations Development Program (UNDP).
- ⇒ Ambasáda USA.

Po vstupe Slovenska do Európskej únie 1. mája 2004 niektoré zo sponzorských inštitúcií postupne ukončili svoju podporu. Krátko po vstupe do EÚ však Slovensko začalo dostávať významnú pomoc zo štrukturálnych fondov EÚ. Rozpočet na programové obdobie štrukturálnych fondov v období rokov 2004-2006 zahŕňa zvýšené spolufinancovanie zo strany fondov. Príspevky Európskeho sociálneho fondu, Európskeho regionálneho rozvojového fondu a Európskeho fondu pre poľnohospodársky dozor a garanciu dosiahli 25 miliónov eur.²⁵

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny vyplatilo prostriedky štrukturálnych fondov EÚ mimovládny organizáciám na implementáciu projektov. Tieto však vo väčšine prípadov nedosiahli určeného adresáta vzhľadom na byrokratické prekážky zo strany ministerstva. Napriek vstupu Slovenska do EÚ, niektoré zo sponzorských inštitúcií ďalej podporujú rómske mimovládne organizácie.

Predvstupové fondy EÚ (PHARE) a štrukturálne fondy sú kľúčovými zdrojmi externých financií vzhľadom na problematiku rómskeho vzdelávania. Doplňkové financovanie menších projektov je realizované zo strany Fondu sociálneho rozvoja, podporovaného Svetovou bankou, ktorý založilo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny.

Projekt PHARE z roku 2002 pod názvom „Ďalšia integrácia rómskych detí na poli vzdelávania a zlepšené podmienky bývania“ v hodnote 1 milióna eur bol nedávno realizovaný, zatiaľ čo projekt z roku 2003 v hodnote 1 milióna eur pod názvom „Projektová podpora pre ďalšiu integráciu Rómov na poli vzdelávania“ stále pokračuje.

V programovom období 2004-2006 štrukturálnych fondov bolo značnou podpora zlepšenie základnej školskej infraštruktúry a niekoľko podporných projektov z iných prioritných oblastí špecificky zameraných na marginalizované skupiny v rámci Rozvoja ľudských zdrojov sektorového operačného programu. Bolo schválených veľa projektov, hlavne v oblasti celoživotného vzdelávania. Iniciatíva EQUAL taktiež obsahuje niekoľko priorít, ktoré sa týkajú Rómov.

Programové dokumenty štrukturálnych fondov na obdobie 2007-2013 sú stále v štádiu príprav a diskusií. Národný strategický kompetenčný rámec, kľúčový dokument dohliadajúci na využívanie prostriedkov EÚ, v súčasnosti navrhol značné prerozdelenie financií na rómske vzdelávacie priority. Pokiaľ budú tieto plány schválené, vzdelávací systém by ako celok mohol získať viac ako 10 miliárd slovenských korún za rok alebo dodatočných 20 percent navyše okrem dotácií zo štátneho rozpočtu. Značná podpora je taktiež plánovaná na školskú infraštruktúru.

Snahou Sociálneho rozvojového fondu je podporovať zlepšenia sociálnych služieb pre marginalizované skupiny na strednom a východnom Slovensku a podporuje niekoľko menších miestnych iniciatív, ktoré sa týkajú vzdelávania Rómov. Aktivity fondu by mali trvať do konca roka 2007.

²⁵ Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2006): Rómovia, str. 32.

6. Program Rómskeho Vzdelávacieho Fondu na Slovensku

40

Zamestnanci Rómskeho vzdelávacieho fondu (REF) veľakrát navštívili Slovensko a absolvovali početné diskusie s vládou, konkrétne Úrad splnomocnenca pre rómske otázky a odborníkov Ministerstva školstva, ktorí sa zaoberajú rómskymi otázkami. Do konca roku 2006 dostal REF dvanásť projektov zo Slovenska, z ktorých schválil štyri projekty a ďalšie dva preplateľné granty na podporu rómskych mimovládnych organizácií (MVO) na podporu získania financií zo štrukturálnych fondov. REF sa zaviazal podporiť na Slovensku projekty v celkovej podpore 667,660 eur.

Prvý schválený projekt je riadený Ligou aktivistov pre ľudské práva a je implementovaný na dvoch školách v Trnavskom regióne v spolupráci so samosprávnymi a školskými inštitúciami. Hlavným cieľom projektu je presun rómskych detí zo špeciálnych tried pre mentálne postihnutých do bežných tried a zabezpečiť dodatočnú podporu, ako aj podporiť mediáciu medzi školou a rodičmi. REF financuje projekt implementovaný Ministerstvom školstva SR. Projekt pilotuje prístup, ktorý kombinuje prípravu učiteľov, podporu detí v triedach a dosah na rodičov, pričom cieľovou skupinou je 300 rómskych detí v ôsmych materských školách. Projekt taktiež zahŕňa prípravu učebných osnov pre učiteľov v ôsmych materských školách a v ôsmych školách pilotnej oblasti.

Rómska únia pre občiansky rozvoj podporuje aktivizáciu a informačné aktivity zamerané na negatívny dôsledok posielania detí do špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých na strednom Slovensku. Projekt pod vedením Novej rómskej generácie na východnom Slovensku je realizovaný ako druhá šanca vzdelávania pre 150 Rómov z izolovaných lokalít východného Slovenska, ktorí neukončili základné vzdelanie a zároveň im tento program pomôže dostať sa na strednú školu. Program je implementovaný v úzkej spolupráci s miestnymi inštitúciami a má zaujímavé pilotné komponenty.

Strategické smerovanie budúcich aktivít Rómskeho vzdelávacieho fondu na Slovensku

V rámci celkového strategického rámca Rómskeho vzdelávacieho fondu na zlepšenie výsledkov rómskeho vzdelávania na Slovensku budú budúce aktivity REF na najbližšie tri roky zoskupené okolo nasledovných projektových tém:

1. Pomoc a podpora rómskej komunity vrátane nasledovných potenciálnych aktivít:
 - ⇒ Aktivity zamerané na redukcii počtu rómskych detí v špeciálnych školách pre mentálne postihnutých a znižovanie segregácie:
 - Podpora programov mimovládnych organizácií a miestnych samospráv s cieľom redukcii vstupu detí do špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých v závislosti od sociálne-znevýhodneného prostredia (monitoring a propagácia najlepších riešení).

- ⇒ Aktivity zamerané na zabezpečovanie priamej pomoci rómskej komunite/občianskej spoločnosti:
- Vybudovať kapacitu rómskych komunít, aby sa mohli zúčastňovať vzdelávacích zmien (podporovať združenia rómskych rodičov a rómskych členov školských rád pri ich účasti na manažmente školy a administratívnom rozhodovaní).
 - Podporovať väčšiu interakciu/prepojenosť medzi miestnymi úradmi a rómskymi mimovládnyimi organizáciami s cieľom zvýšenia povedomia o predškolskej dochádzke a zápisoch rómskych detí do základných škôl.
2. Inštitucionálne posilnenie vzdelávacích zariadení vrátane nasledovných potenciálnych aktivít:
- ⇒ Strategický dialóg a poradenské služby pri:
- Modifikácii základných učebných osnov s cieľom posilniť multikultúrne vzdelávanie;
 - Príprave novej generácie učiteľov: zlepšiť kvalitu a cit multikultúru.
 - Príprave rómskych asistentov učiteľa prostredníctvom oficiálnych štátnych inštitúcií na získanie pedagogických akreditívov, ktoré sa budú vyžadovať v roku 2010.
 - Aktivitách zameraných na zvýšenie počtu zápisov Rómov na stredné školy.
- ⇒ Podporovať zmenu štruktúry a financovania vzdelávacieho systému:
- Vypracovať štúdiu o špeciálnych školách pre mentálne postihnutých s dôrazom na stratosť tohto prístupu v porovnaní s úsilím podporovať integrované vzdelávanie. Štúdia bude podporená mapovaním procesu prihlasovania detí do špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých.
 - Vybudovať vzťahy s Ministerstvom financií a Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny na základe ekonomicky výhodnej štúdie pre podporu tradičného vzdelávania.
 - Zabezpečiť podporu technickými prostriedkami pre samosprávy pri získavaní financií z EÚ.
 - Zabezpečiť fondy pre podporu rómskej infraštruktúry v izolovaných rómskych komunitách v spolupráci s Operačným programom EC 2007-2013.
3. Rozvoj stratégie vrátane nasledovných potenciálnych aktivít:
- ⇒ Ustanoviť dialóg so zodpovednými tvorcami stratégie, širokou verejnosťou, skupinou odborníkov, miestnymi predstaviteľmi a rómskymi rodičmi/reprezentantmi ohľadom otázky špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých.
- ⇒ Zabezpečiť podporu zmeny legislatívy týkajúcej sa špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých.
- ⇒ Spolupráca s operačným programom 2007-2013 na využitie štrukturálnych fondov pri harmonizácii prístupu Rómskeho vzdelávacieho fondu a slovenskej vlády v otázke financovania rómskeho vzdelávania.

Dialóg s inštitúciami

REF komunikuje a spolupracuje s nasledovnými vládnyimi inštitúciami:

- ⇒ Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity.
- ⇒ Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, Sekcia pre národné menšiny.

V budúcnosti by tento dialóg mal byť rozšírený o ďalšie súčasti Ministerstva školstva, zvlášť tie, ktoré sa zaoberajú predmetnými otázkami, Oddelenie regionálneho školstva a Oddelenie pre európske štrukturálne fondy. Mali by byť taktiež konzultované samosprávy a nezávislé orgány zaoberajúce sa vzdelávaním.

Tabuľka 8: Úroveň zainteresovanosti pre zlepšenie vzdelávacích výsledkov Rómov na Slovensku

Pomoc a podpora rómskej komunite	Implementačná podpora vzdelávacím inštitúciám	Rozvoj koncepcie v spolupráci s vládou
<p>1. Podpora izolovaným Rómskym komunitám</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Technická podpora miestnych a regionálnych inštitúcií pri využívaní fondov EÚ na podporu rómskej infraštruktúry v izolovaných rómskych komunitách v spolupráci s Operačným programom EC 2007-2013. ⇒ Zvýšená účasť komunity v izolovaných komunitách, ktoré sú zamerané na dochádzku detí do stredných škôl (internáty, sociálna podpora, doprava, apod.) a do základných škôl. <p>2. Podpora Rómskych komunít a občianskej spoločnosti v rámci vdelávania</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Výzva na predkladanie návrhov na posilnenie kapacity rómskej komunity pre adresovanie vzdelávacích záležitostí. ⇒ Rozvoj malých rómskych sietí na zvýšenie potreby kvalitného vzdelávania. 	<p>1. Dialóg o stratégii a poradenstvo s cieľom zvýšiť kvalitu vzdelávania pre rómske deti</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Odporučiť modifikáciu učebných osnov na posilnenie multikultúrneho vzdelávania a inkorporácie ľudských práv do učebníc. ⇒ Prispieť k príprave rómskych asistentov učiteľa prostredníctvom štátnych inštitúcií na získanie kvalifikácie, ktorá bude požadovaná v roku 2010. ⇒ Rozvinúť programy, ktoré sa budú zameriavať na zvýšenie školskej úspešnosti rómskych žiakov. <p>2. Podpora zmeny v štruktúre financovania vzdelávacieho systému</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Vypracovať štúdiu o špeciálnych školách pre mentálne postihnutých s dôrazom na neefektívnosť tohto prístupu v porovnaní s úsilím podporovať integrované vzdelávanie. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Jasné predloženie koncepcie <ul style="list-style-type: none"> – postupne ukončiť fungovanie špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých v súčasnej forme (ktoré zahŕňa niekoľko rómskych detí zo sociálne znevýhodnených komunit). ⇒ Pomoc pri prerobení systému inštitúcií týkajúcich sa vzdelávania, ktorý slúži hlavne pre systém špeciálnych škôl pre mentálne postihnutých. ⇒ Zahŕnutie učiteľov špeciálnych škôl do bežného systému (posúdiť Český model).

Pomoc a podpora rómskej komunite	Implementačná podpora vzdelávacím inštitúciám	Rozvoj koncepcie v spolupráci s vládou
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Rozvoj malých rómskych sietí na zvýšenie potreby kvalitného vzdelávania. ⇒ Podpora väčšej interakcii/prepojeniu medzi miestnymi inštitúciami a rómskymi mimovládnyimi organizáciami pre zvýšenie povedomia o predškolskej dochádzke a zápisoch detí do základných škôl. ⇒ Povzbudzovanie rómskych rodičovských združení a rómskych členov školských výborov k aktívnej participácii na manažmente školy a administratívnom rozhodovaní. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Výbudovať vzťahy s Ministerstvom financií a Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny na základe ekonomicky výhodnej štúdie pre podporu tradičného vzdelávania. ⇒ Zapojiť odborníkov na hodnotenie návrhov a celkového plánu pre inklúziu Rómov v rámci Operačného plánu Slovenska pre obdobie 2007-2013. ⇒ Usilovať sa o dvojsmerný prístup s EÚ a vládou na disponibilitu štrukturálnych fondov pre vzdelávanie Rómov a iné programy. 	
3. Otázka kvality		
3. Špeciálne školy a segregácia <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zvýšenie práce s rómskymi rodičmi v zátuje identifikácie možných riešení zápisu detí do bežných základných škôl. ⇒ Aktivizácia a verejné povedomie o špeciálnych školách pre mentálne postihnutých a ich dôsledkoch. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zvýšiť monitoring rovnosti vo vzdelávaní rómskych detí založením kontaktov so Štátnou školskou inšpekciou. ⇒ Zvýšiť zodpovednosť učiteľov za dosiahnuté výsledky žiakov – a pomôcť zabezpečiť osobitnú pomoc pre poobedňajšie vyučovanie. ⇒ Identifikovať žiakov RMUS a iné zdroje na zvýšenie účasti Rómov na vyššom vzdelávaní s dobrými pracovnými vyhladkami. 	

Rámc monitoringu krajiny

Bude potrebné, aby monitoring týchto očakávaných výsledkov bol vykonaný cez maticu organizácií zabezpečujúcich rôznorodosť zdrojov dát. Medzi takéto organizácie patria:

- ⇒ Sieť rómskych mimovládnych organizácií zaoberajúcich sa vzdelávaním.
- ⇒ ÚIPŠ – Úrad informácií a prognóz školstva.
- ⇒ Databázy Ministerstva školstva, iných vládnych agentúr a sponzorov s pravidelným zberom dát.
- ⇒ Hodnotenie a monitorovacie aktivity určené a financované každým projektom REF.

Rómsky vzdelávací fond potrebuje rozvinúť systém zberu informácií o vládnych a mimovládnych aktivitách vo vzťahu k rómskemu vzdelávaniu na Slovensku. Pozornosť by sa mala sústrediť na finančné prerozdelenie financií na rómske vzdelávanie, vládne stratégie vplývajúce na rómske vzdelávanie a implementáciu týchto stratégií. Vo všeobecnosti by REF mal rozvinúť monitorovací rámec plnenia Akčného plánu pre Dekádu inklúzie Rómov.

Referencie

46

- Beblavý, M. and Kubánová, M. (2001): *Národná správa o stratégii vzdelávania*, Bratislava: SGI, INEKO.
- Európske centrum pre rómske práva (2004): *Stigmata: Segregované školské vzdelávanie Rómov v strednej a východnej Európe*.
- ERRC (Európske centrum pre rómske práva), <http://www.errc.org/db/00/04/m00000004.pdf>.
- IUVENTA (2001): *Správa o implementácii štátnej politiky smerom k deťom a mládeži na Slovensku v období 1990 až 2000*, Bratislava.
- Martin, M.O., Mullis, I.V.S., Gonzales, E.J. and Chrostowski, S.J. (2004): *TIMSS 2003 International Science Report*, Boston: Lynch School of Education, Boston College <http://timss.bc.edu>.
- Ministerstvo školstva SR (2007): *Súčasný stav vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a mládeže*, str.5.
- Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR (2006): *Rómovia*
- Ministerstvo školstva SR (2004): *Koncept integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže, vrátane rozvoja stredoškolského a univerzitného vzdelávania*, Bratislava.
- Ministerstvo školstva SR (2001): *Koncept školského vzdelávania rómskych detí a žiakov*, Bratislava.
- Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Gonzales, E.J. and Chrostowski, S.J. (2004): *TIMSS 2003 International Mathematics Report*, Boston: Lynch School of Education, Boston College.
- Národná rada SR (2003): *Zákon o štátnej správe a samospráve vo vzdelávaní* (Z. č. 596//2003).
- Národný demografický inštitút (2003): *Politická účasť Rómov na Slovensku*.
- Národný vzdelávací program Milénium, 2001.
- OECD (2004): *Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003*, Paris: OECD Publications www.pisa.oecd.org.
- Ondrášová, K. et al.(2003): *Súčasný stav vzdelávania rómskych detí a žiakov* (prvotná informácia), Bratislava, Ministerstvo školstva SR 2003.
- Salner, A., (ed.)(2005): *Rómske deti v slovenskom vzdelávacom systéme*, Bratislava: Slovenský vládny inštitút.
- Štátna školská inšpekcia (2002): *Správa o štádiu vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2001/2002*, Bratislava.
- Štátna školská inšpekcia (2003): *Správa o štádiu vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2002/2003*, Bratislava.
- Tomatová, J.(2004): *Na vedľajšej koľaji. Je proces zaraďovania rómskych detí do špeciálnych základných škôl znevýhodňujúcim činiteľom?*, Bratislava, SGI.

- Vaňo, B.(2005): *Demografia rómskych detí*, in: Salner, A., ed.: *Rómske deti v slovenskom vzdelávacom systéme*, Bratislava: Slovenský vládny inštitút.
- Vašečka, M., (ed.) (2003): *Čačipen pal o Roma (Globálna správa o Rómoch na Slovensku)*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2003.
- Vláda SR (2003): *Informačná správa o efektívnosti využívania fondov určených na projekty týkajúcich sa Rómov a súvisiacich otázok v období 1999 až 2003*, http://www.vlada.gov.sk/dokumenty/sprava_ppv.rtf.
- World Bank Slovakia (2006): Country Brief on Slovakia, www.worldbank.org.
- www.minedu.sk.
- www.statistics.sk.
- www.uips.sk.
- www.government.gov.sk/romovia/list_faktov.php.
- www.minedu.sk/FaR/FINRS/2007/Normativy07.xls.

Priloha A

OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty		ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU			
	Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>MANAŽMENT ŠKOLY</p> <p>Manažment školy je v rukách zriaďovateľa, zvyšujú sa samosprávy alebo regiónu</p> <p>Riaditeľa základnej školy ustanovuje starosta a riaditeľa strednej školy primátor.</p> <p>Školy sú kontrolované školskými radami so zástupcami zo strany rodičov a na stredných školách aj zo strany študentov. Školské rady plnia poradenskú úlohu a reprezentujú záujmy študentov, rodičov a učiteľov na školskej, obecnej a regionálnej úrovni.</p> <p>Na úrovni základných škôl sa žiaci zapisujú do susedných škôl. Voľná voľba škôl je</p>	<p>Rodičia sa môžu zúčastňovať procesu rozhodovania cez členstvo v školských radách, organizovaných na úrovni školy, obce a regiónu.</p> <p>Vo všeobecnosti musia byť školské rady zložené z členov, ktorí nie sú zamestnancami školy. Ale rodičia tvoria len časť školských rád.</p> <p>Organizácia školských rád je nasledovná: Školské rady na jednotlivých školách:</p> <p>V obecných riadených školách sú maximálne 4 rodičia z 11 členov rady; v krajom riadených školách sú maximálne 3 rodičia z 11 členov rady;</p> <p>A na stredných školách je taktiež jeden zástupca študentov. Obecné školské rady v obciach s viac ako jednou školou:</p>	<p>Ministerstvo školstva zbiera ročné školské správy o podmienkach a výsledkoch vzdelávania (podľa administratívneho nariadenia 9/2006</p> <p>Ministerstva školstva. Od školských riaditeľov sa vyžaduje príprava konceptu o rozvoji školy raz za dva roky a doručenie hodnotenia školskej rade a zriaďovateľovi školy každý rok. (podľa ministerského nariadenia 596/2003.)</p> <p>Na základe pracovných plánov a špeciálnych požiadaviek ŠŠI vykonáva náhodné kontroly a podrobnejšie hodnotenie.</p>	<p>Počet členov školských rád zo strany róm-ských rodičov/žiacov je neznámy a nie je žiaden mechanizmus na zabezpečenie rovnosti.</p> <p>Na školách pre deti s rozvojovými poruchami je segregácia róm-ských detí. Rôzne zdroje indikujú, že počet róm-ských detí v niektorých z takýchto škôl dosahuje 80 až 100%.</p> <p>Zopár pilotných projektov Ministerstva školstva priamo riešilo segregáciu róm-ských detí na školách pre deti s rozvojovými poruchami. Zatiaľ tieto projekty neboli prijaté ako oficiálna stratégia ani implementované v celej krajine.</p>	<p>Hlavné problémy efektívnosti existujú zvlášť na malých vidieckych školách a špeciálnych školách, kde náklady na jedného žiaka ďaleko prekračujú národný priemer.</p> <p>V mnohých lokalitách existuje zvýšené riziko getoizácie, nakoľko zvýšený počet róm-ských detí často vedie rodičov neróm-ských žiakov k ich presunu do alternatívnych škôl</p>	<p>Dozor nad školami je regulovaný zákonom (596/2003). Krajina má decentralizovaný systém obecných a regionálnych riadených škôl, v ktorých si štátne administratívne inštitúcie ponechávajú niektoré zodpovednosti.</p>

ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU					
OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty	Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>povolená, avšak nie je často praktizovaná. Na úrovni stredných škôl je voľba školy menej ovplyvnená miestom bydliska.</p>	<p>maximálne 2 rodičia z 11 členov rady. Krajské školské rady: maximálne 2 rodičia z 11 členov rady – a žiaden zástupca študentov. Študentské rady: v jednotlivých školách na stredoškolskej úrovni sú študentské rady s 5 až 11 členmi – študentmi. Nedostatok povedomia a iniciatívy, rovnako aj novosť hore uvedených mechanizmov vytvára hlavné bariéry účasti.</p>				

ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU	
OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty	
Otvorenosť	Hodnotenie
Rovnosť	Efektívnosť
Riadenie	
<p>UČITELIA (kvalifikácia a požiadavky) Učítelia potrebujú magisterskú hodnosť v špecializovanom štúdiu na jednej zo štyroch štátnych pedagogických fakúlt. Prípadne, absolventi magisterského štúdia v inom odbore môžu doštudovať na pedagogickej fakulte, aby splnili požiadavky na učiteľa.</p> <p>Pre ďalšiu kvalifikáciu učítelia s 5 – 10 rokov praxe vykonajú štátnu skúšku v metodicko-pedagogických centrách, Vzhľadom na všeobecný nedostatok učiteľov sú vyberaní na základe jednoduchoho splnenia</p>	<p>Učiteľské vzdelávacie programy na pedagogických fakultách sú akreditované Akreditačnou komisiou, ktorá má podkomisie pre jednotlivé učebné predmety.</p> <p>Ďalšie programy bez titulového honorovania sú akreditované samostatnou Akreditačnou komisiou na Ministerstve školstva.</p> <p>Učítelia sú licencovaní na základe zvládnutia učiteľských skúšok na pedagogických fakultách.</p> <p>Okrem výsledkov školských inšpekcií neexistuje žiaden výskum o samotných používaných učiteľských postupoch a ani výsledky učiteľov.</p>
<p>Učiteľstvo je jedna z oblastí, kde bola prijatá výnimka podľa Boloňských požiadaviek na umožnenie využívania spoločného magisterského štúdia, ktoré sa bežne selektuje podľa vybraných profesií, ako napríklad doktorici.</p> <p>Pedagogické fakulty pokrývajú teoretické aspekty prístupu orientovaných na deti. Predpríprava a následná príprava počas výkonu povolania je zabezpečená povinnými a dobrovoľnými školami zo strany metodicko-pedagogických centier, financovanýchmi príamo Ministerstvom školstva. Voliteľné školenia sú tiež k dispozícii zo strany mimovládnych organizácií.</p>	<p>Je značný nedostatok učiteľov s kvalifikáciou rómskeho jazyka a kultúry, hoci súčasná expanzia pedagogických fakúlt rieši tento problém. V praxi nie sú používané žiadne špeciálne opatrenia, ktoré by pritiahli dodatočných učiteľov do tejto oblasti.</p> <p>Špeciálna pozícia asistenta učiteľa sa využíva na zamestnanie Rómov, ktorí pomáhajú žiakom v triedach. Požiadavky na túto pozíciu sú dočasne zredukované na doplnenie stredoškolského vzdelania a budú postupne zvýšené na bežnú úroveň do roku 2010. Sú programy pre voliteľné interné vzdelávanie učiteľov v oblasti diverzity, najčastejšie ponúkané</p>
<p>Učiteľská profesia je riadená zákonom a ministerskými výnosmi. Úroveň riadenia je vysoká, s prominentnou úlohou pedagogických fakúlt.</p> <p>Úroveň plátov je stanovená celonárodne na minime môže byť prediskutovaná na úrovni školy, čo je málokedy finančne možné.</p>	<p>V súčasnosti je priemerný plát vo vzdelávacom sektore (vrátane nepedagogických zamestnancov) okolo 10 percent pod celonárodným plátovým priemerom.</p> <p>Inšpekcie opakovane poukazujú na nedostatok kvalifikovaných učiteľov.</p> <p>ŠŠI identifikovala značné vedomostné rozdiely u učiteľov.</p> <p>Problém sa hlavne týka nedostatku mladých učiteľov. Počet absolventov v praxi je nízky. Nedávno uvedená pôžičková schéma si kladie za cieľ pritiahnúť mladých absolventov do procesu výučby.</p>

ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU					
	Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty</p> <p>základných kvalifikačných požiadaviek. Profesia učiteľa trpí nízkymi platmi vo všeobecnosti.</p> <p>Príprava učiteľov je primárne vykonávaná štátnymi metodicko-pedagogickými centrami.</p>	<p>V mnohých prípadoch sú tieto financované grantmi a v niektorých prípadoch spolu financované školami samosprávami alebo jednotlivými učiteľmi.</p> <p>Univerzálne povinná príprava neexistuje.</p>	<p>inšpekcií nie sú súčasťou formálnych kritérií výberu</p>	<p>zo strany metodicko-pedagogických centier alebo mimovládnych organizácií. Niekoľko Projektov sa pripravuje na zvýšenie vzdelania učiteľov v oblasti diverzity. Na celonárodnej úrovni neboli zaznamenané žiadne väčšie prípady učiteľskej diskriminácie. Sú však jednotlivé prípady diskriminácie, ktoré boli identifikované mimovládnyimi organizáciami a boli postúpené ŠŠI. V takom prípade je učiteľ posúdený ako nevhodný pre proces výučby vzhľadom na neschopnosť splniť formálne kvalifikačné kritériá.</p>		

ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU					
OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty	Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>UČEBNÉ OSNOVY</p> <p>Vývoj učebných osnov je momentálne vykonávané centrálné štátnym pedagogickým ústavom.</p> <p>Národné učebné osnovy zahŕňajú 70 percent obsahu výučbových učebných osnov.</p>	<p>Flexibilita učiteľov v rámci učebných osnov tvorí formálne 30 percent. Avšak v skutočnosti požadovaná časť často plne dominuje v učebných osnovách.</p> <p>Národný plán vzdelávania a vyučovania v oblasti ľudských práv začal v roku 2007 pre všetky úrovne vzdelávania, dáva dôraz na multikultúru vzdelávania a je kontrolovaný štátnym pedagogickým ústavom.</p>	<p>Dodržiavanie učebných osnov je pravidelne overované testovaním študentov zo strany ŠŠI, rovnako aj predmetovými komisiami na úrovni školy. Testovanie sa vykonáva na školách, ktoré vyberá ŠŠI.</p> <p>Očakáva sa formovanie dvojúrovňových učebných osnov s učebnými programami na úrovni štátu a škôl.</p>	<p>Opakovania ročníkov rómskymi žiakmi poskytujú určitú indikáciu v porovnaní s ostatnými žiakmi, ktorí opakujú ročník a ich počtom.</p> <p>V súčasnosti sa pripravujú učebné osnovy na výučbu rómskeho jazyka zo strany Štátneho pedagogického ústavu. Ústav ich pilotuje na vybraných stredných školách.</p> <p>Plné uvedenie do praxe sa očakáva najskôr koncom dekády.</p>	<p>Výsledky programu PISA 2003 ukázali, že socio-ekonomické postavenie rodičov má nadpriemerný vplyv na výsledky žiakov.</p> <p>V štúdií PIRLS vykonanej v roku 2001 bolo Slovensko na nadpriemernej úrovni 18. Dva regióny s najvyšším počtom rómskych žiakov, Košice a Prešov, boli najslabšie hodnotenými regiónmi s 00 a 09 bodmi.</p> <p>V Košiciach nedosiahlo úroveň 1 až 20 percent žiakov a v Prešove 1 percento.</p>	<p>Učebné osnovy sú určené na úrovni nariadení, hoci mechanizmy sú dané zákonom.</p> <p>Očakáva sa, že nový zákon o školách, ktorý bude pravdepodobne pripravený novou vládou, prinesie hlavnú decentralizáciu v tejto oblasti.</p>

OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA		ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU				
a základné fakty		Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>UČEBNICE</p> <p>Kvalita učebníc vysoko varuje a v niektorých predmetoch sú staré alebo obsahovo zastarané. Stále sa používajú niektoré učebnice z čias komunizmu.</p>	<p>Nákup učebníc je vyberaný a schvalovaný centrálné Ministerstvom školstva. Alternatívne učebnice sa môžu používať, avšak nie sú financované štátom. Niektoré školy, ktoré používajú alternatívne materiály môžu mať neformálne dohody ohľadom prispievania zo strany rodičov.</p>	<p>Formálne neexistujú kvalitatívne štandardy učebníc. Namiesto toho sa používa systém konkurencieschopnosti.</p>	<p>Existujúce učebnice sú vo všeobecnosti písané z perspektívy majoritnej spoločnosti, hoci novšie učebnice sa snažia o pokrytie problematiky menšín.</p> <p>Niektoré staršie učebnice, ktoré sa používajú môžu obsahovať negatívne stereotypy, napr. o Rómoch, Židoch, pričom častejšie ide o úplné vynechanie problematiky menšín. Špeciálne učebnice v rómskom jazyku sú momentálne v štádiu prípravy a niekoľko vybraných učebníc – Rómsky dejepis, Rómsky čítanka, a pod. – sa selektívne používajú.</p>	<p>Hoci je súčasný systém efektívny z hľadiska nákladov, limituje konkurencieschopnosť učebníc dotovaním len jednej učebnice.</p>	<p>Stratégia učebníc je regulovaná hlavne normami Ministerstva školstva ako je napríklad schvalovanie učebnice.</p>	

ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU					
OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty	Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>HODNOTENIE</p> <p>Súčasná reformy priniesli niekoľko spôsobov merania dosiahnutých výsledkov na školách. V ročníkoch päť až deväť sa konajú rovnaké monitorinky, rovnako ako aj v niektorých maturitných predmetoch na stredných školách.</p> <p>Teraz sú školy povinné pripraviť a prezentovať ročné správy, ale v súčasnosti majú len málo skúsenosti v implementácii tohto kroku.</p> <p>Bežné hodnotenie školského manažmentu a kvality sa vykonáva len prostredníctvom ŠŠI. Žiaci sú hodnotení jednotlivými učiteľmi a „triedny učiteľ“ ich známkuje za správanie a dochádzku.</p>	<p>Nové systémy testovania v ročníkoch päť a deväť, ako aj pri maturite stále komplikujú implementačné problémy. Je podotzrenie z procedurálnych porušení.</p> <p>Výsledky sú publikované len selektívne centrálnymi orgánmi.</p> <p>Napríklad, maturita je publikovaná len pre najlepšiu polovicu škôl.</p> <p>Správy ŠŠI nie sú publikované, ale dajú sa vyžiadať zo strany škôl.</p> <p>Školy priamo nezodpovedajú rodičom alebo spoločnosti za kvalitu svojho výkonu vzdelávania.</p>	<p>Existujú tri hlavné zdroje dát o kvalite školy:</p> <p>Správy Štátnej školskej inšpekcie, výsledky monitorovania piatych a deviatych ročníkov a centralizovaná stredoškolská maturita.</p> <p>ŠŠI si riadi vlastné testy sama. Monitory používajú centrálné vytvorené testy zo strany Štátneho pedagogického ústavu.</p> <p>Zatiaľ nebolo žiadne vyhodnotenie kvality.</p>	<p>Rozsah opatrení pre dosahovanie dobrých výsledkov nepriamo zvýrazňuje vysoké percento opakovaní ročníkov rómskymi deťmi.</p> <p>Tieto opakovania ročníkov sú bežne pripisované rómskej komunite. Rómske deti, ktoré majú problémy s dochádzkou dostávajú znížené známky zo správania.</p>	<p>Všeobecné vedomie efektívnosti vzdelávania je dosť nízke. Až do nedávna prevládal názor, že školy majú vysokú úroveň a sú nedostatočne financované.</p> <p>V súčasnosti sa zvyšuje prítomnosť názoru o neprimeranosti z hľadiska skúsenosti učiteľov v porovnaní s akademickými vedomosťami.</p>	<p>Úloha Štátnej školskej inšpekcie je stanovená zákonom. Iné diskutované skúšky podliehajú podriadeným normám.</p>

ZÁKLADNÉ DIMENZIE STRATÉGIE VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU					
OBLASTI STRATÉGIE VZDELÁVANIA a základné fakty	Otvorenosť	Hodnotenie	Rovnosť	Efektívnosť	Riadenie
<p>FINANCES</p> <p>Súčasná finančná schéma pre základné a stredné školy je založená na normatívoch, fixnej čiastke na žiaka v danom type školy.</p> <p>Pre špeciálne potreby je zabezpečené limitované doplnkové financovanie.</p> <p>Navyše, existujú osobitné poukážky voľného času pre všetkých žiakov základných škôl, ktoré môžu byť využité na pokrytie nákladov vymedzeného rozsahu aktivít voľného času.</p>	<p>Hlavné stimuly podporujú nábor žiakov a ich udržanie, nakoľko výsledky žiakov v súčasnosti neovplyvňujú financovanie žiadnym spôsobom.</p> <p>Špeciálne školy dostávajú približne dvakrát vyššiu podporu ako bežné školy.</p> <p>Vyššia úroveň dotácií je tiež dávaná žiakom so špeciálnymi potrebami jednotlivo integrovanými do bežných škôl.</p>	<p>Financovanie je založené na reportovaní zo strany obcí a regiónov. Tabuľky, ktoré sú používané na kalkulácie sú verejne dostupné.</p> <p>Doplnkové informácie o financovaní vzdelávania sú k dispozícii z Ministerstva financií na základe prieskumov obecných financií, ktoré ponúka funkčné rozdelenie obecných nákladov.</p>	<p>Princíp dotácií na žiaka nepriamo diskriminuje v prospech vidieckych škôl, pretože koeficient berie do úvahy či je takáto škola jedinou v obci.</p>	<p>Je značný tlak na racionalizáciu učiteľov, najmä v lokalitách s ustupujúcim počtom školopovinných detí. V niektorých prípadoch školská racionalizácia znižuje dostupnosť škôl rómskym deťom, ktoré bývajú mimo hlavného územia obce.</p>	<p>Financovanie je regulované centrálné a predpisy sú stanovované ročne na úrovni Ministerstva školstva.</p> <p>Na lokálnej úrovni samospráva rozhoduje o financovaní školy, ale jej financovanie podlieha minimálne 80-tim percentám jej centralnej kalkulovanej alokácii.</p>

Príloha B

Manažment školy

Zákon o štátnej správe a samospráve vo vzdelávaní (Zákon č. 593/2003) uvádza nasledovnú sieť inštitúcií:

56

Štátna správa	Samospráva
Riaditeľ školy alebo školského zariadenia: ⇒ Prvý stupeň štátnej správy (napr. pripustenie k štúdiu, odloženie školskej dochádzky, uvoľnenie zo školskej dochádzky)	Rada školy alebo školského zariadenia: ⇒ Poradný orgán zabezpečujúci záujem verejnosti. ⇒ Vykonáva výberové procedúry pre riaditeľov škôl. ⇒ 5-11 členov, väčšina nesmie byť zamestnancami školy, zahŕňa dvoch učiteľských reprezentantov, jedného zamestnanca, ktorý nie je učiteľ, štyroch zvolených zástupcov rodičov, troch delegovaných zástupcov zo strany zriaďovateľa školy.
Samosprávna obec/mesto/magistrát: ⇒ Zakladá a kontroluje základné školy v rámci štátnej siete uplatňujúcej delegovanú právomoc štátu, zakladá predškolské zariadenia, školské kluby a iné školské zariadenia vykonávajúce samosprávnu právomoc. ⇒ Prvostupňová štátna správa v otázkach povinnej školskej dochádzky. ⇒ Druhý stupeň štátnej správy v otázkach kde riaditelia škôl, zriadených samosprávou, vykonávajú prvý stupeň.	Obecná školská rada: ⇒ Pre samosprávy s aspoň tromi školskými obvody alebo desiatimi školami. ⇒ Poradný orgán zabezpečujúci záujem verejnosti. ⇒ 11 členov, štyria zvolení zástupcovia z radov školských riaditeľov, dvaja zvolení zástupcovia rodičov, traja zvolení predsedovia školských rád, dvaja delegovaní zástupcovia samosprávy.

<p>Samosprávny región:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zakladá stredné školy, odborné školy a centrá praktického výcviku, pričom uplatňuje delegovanú štátnu právomoc, základné umelecké školy, stredoškolské internáty a iné zariadenia pri uplatňovaní samosprávnej právomoci. ⇒ Druhý stupeň štátnej správy v otázkach kde riaditelia škôl, zriadených regiónom, vykonávajú prvý stupeň. 	<p>Miestna školská rada:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ V každom samosprávnom regióne. ⇒ Poradný orgán zabezpečujúci záujem verejnosti. ⇒ 11 členov, štyria zvolení zástupcovia z radov školských riaditeľov, dvaja zvolení zástupcovia rodičov, traja zvolení predsedovia školských rád, jeden delegovaný regionálny zástupca, jeden delegovaný zástupca Krajského školského úradu.
<p>Krajský školský úrad:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zakladá školy na všetkých úrovniach v rámci štátnej siete, v prípade potreby aj predškolské zariadenia, špeciálne základné a stredné školy, špeciálne pedagogické centrá a pedagogicko-psychologické poradenské centrá. ⇒ Druhý stupeň štátnej správy v otázkach kde riaditelia škôl, zriadených Krajským školským úradom, vykonávajú prvý stupeň. 	<p>Rada študentov/žiakov školy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zastupuje žiakov strednej školy v kontakte s manažmentom školy. ⇒ 5-11 zvolených zástupcov.
<p>Štátna školská inšpekcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Štátny dozor základného a stredoškolského vzdelávania. 	
<p>Ministerstvo školstva:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Riadi štátnu správu v oblasti vzdelávania, určuje stratégie, vydáva záväzné smernice, štatúty a nariadenia. ⇒ Schvaľuje štátnu sieť škôl. 	
<p>Iné centrálné orgány (podľa definície osobitných zákonov – ako Ministerstvo zdravotníctva, vnútra, obrany):</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Zakladajú a riadia vybrané typy rezortných škôl. 	

Zdroj: Zákon č. 59ž/2003 o štátnej správe vo vzdelávaní a školskej samospráve.

Financovanie škôl

Podľa rozdelenia kompetencií v oblasti vzdelávania na štátnu kompetenciu, štátnu kompetenciu delegovanú na miestne samosprávy a pôvodnú kompetenciu miestnych samospráv je vzdelávanie financované nasledovne:

58

Inštitúcie	Zdroje financovania	Finančné predpisy
<p>Pôvodná kompetencia miestnych samospráv:</p> <p>Obecná: predškolské zariadenia, základné umelecké školy, školské kluby, školské centrá voľného času, centrá voľného času, stravovacie zariadenia pre materské a základné školy, jazykové školy na základných školách centrá školských služieb.</p> <p>Regionálna: základné umelecké školy, školské centrá špeciálnych záujmov, internáty, školské stravovacie zariadenia, centrá školských služieb, školské oddychové centrá, regionálne centrá voľného času, školské centrá voľného času.</p>	<p>Vlastné zdroje miestnych samospráv z podielu dane z príjmov rozdeľovaných samosprávam a z vlastných daní (hlavne z dane z nehnuteľností).</p>	<p>Určované miestnymi samosprávami</p> <p>V skutočnosti miestne samosprávy rozhodujú či vôbec a koľko zriadiť predškolských zariadení s de facto voľbou nezriadenia žiadnych alebo len niekoľkých s limitovanou kapacitou.</p> <p>Ministerstvo školstva môže prostredníctvom Krajských školských úradov iniciovať zriadenie predškolských zariadení za špeciálnych okolností, ktoré nie sú bližšie špecifikované zákonom, avšak toto sa deje veľmi zriedkavo. Nariadenie 353/1994 ustanovuje, že materská škola sa zriaďuje ak 10 a viac rodičov si želá zapísať ich deti do škôlky, prípadne aj menej, „pokiaľ to lokálne podmienky umožňujú“.</p> <p>Stanovený rodičovský príspevok (pred akýmkoľvek krátením) je cca. 800,-Sk mesačne. Doplnkových 700,-Sk až 1.000,-Sk mesačne zvyčajne platia rodičia za poplatky, hračky, hygienické potreby, upratovanie, vstupné na voliteľné výlety, a pod.</p> <p>Samosprávy môžu požadovať príspevok na stravu a učebné pomôcky za každé dieťa z rodiny poberajúcej sociálne dávky alebo žijúcej pod hranicou „životného minima“ alebo za všetky</p>

		<p>deti, pokiaľ viac ako 50% detí navštevujúcich určitú školu. Poplatok za stravu je 1 až 5 korún na deň, v závislosti od stanovenia materskej školy.¹</p> <p>n/a.</p>
<p>Štátna kompetencia delegovaná na miestne samosprávy:</p> <p>Obecné: Základné školy.</p> <p>Regionálne: stredné školy, odborné školy, centrá praktického výcviku.</p>	<p>Prevody zo štátneho rozpočtu, vlastné doplnkové financovanie.</p>	<p>Normatívne financovanie (na žiaka) zo štátneho rozpočtu určené pre jednotlivé typy škôl, pozostávajúce z platového normatívu a operačného normatívu (zahŕňajúceho kúrenie, ďalšieho vzdelávania učiteľov, doplnkových operácií), s dvomi úrovňami garantovaného minima (jednej pre samosprávy na základe podielu z minuloročného financovania, jednej pre individuálne školy na základe 80% normatívnej sumy).</p> <p>Samosprávy môžu požadovať príspevok na stravu a učebné pomôcky za každé dieťa z rodiny poberajúcej sociálne dávky alebo žijúcej pod hranicou „životného minima“ alebo za všetky deti, pokiaľ viac ako 50% detí navštevujúcich určitú školu. Poplatok za stravu je 1 až 5 korún na deň, v závislosti od stanovenia materskej školy.</p> <p>Žiaci z rodín, ktoré spĺňajú kritériá môžu dostať zásluhové mesačné štipendia pokiaľ o to žiada škola v ich mene.</p>

¹ http://www.employment.gov.sk/DIS/dotacie/1_Dot-vseobecne_info.htm.

<p>Štátna kompetencia delegovaná prostredníctvom Krajských školských úradov Špeciálne základné školy, Špeciálne stredné školy, Odborné školy a školy praktického výcviku, študentské internáty (na špeciálnych školách), Špeciálne predškolské zariadenia, Základné umelecké školy, predškolské zariadenia, študentské internáty.</p>	<p>Štátny rozpočet.</p>	<p>Normatívne financovanie (na žiaka) zo štátneho rozpočtu určené pre jednotlivé typy škôl, pozostávajúce z platového normatívu a operačného normatívu (zahŕňajúceho kúrenie, ďalšieho vzdelávania učiteľov, doplnkových operácií), s dvomi úrovňami garantovaného minima (jednej pre samosprávy na základe podielu z minuloročného financovania, jednej pre individuálne školy na základe 80% normatívnej sumy).</p>
<p>Iné školské zariadenia zriadené Krajskými školskými úradmi stravovacie zariadenia, školské kluby, Krajské pedagogicko-psychologické poradenské centrá, regionálne pedagogicko-psychologické poradenské centrá, špeciálne pedagogické centrá, detské integračné centrá, a pod.</p>	<p>Štátny rozpočet.</p>	<p>Normatív zjednodušenej paušálnej sadzby.</p>
<p>Verejné inštitúcie vyššieho vzdelávania.</p>	<p>Štátny rozpočet.</p>	<p>Financované prostredníctvom výučbového normatívu na grantovom a negrantovom základe, pololegálne poplatky spoplatňované externým študentom.</p>
<p>Súkromné a cirkevné školy.</p>	<p>Štátny rozpočet, zriaďovatelia, poplatky.</p>	<p>Súkromné základné a stredné školy sú predpisovo financované za bežné výdaje (nie kapitálové výdaje) v rovnakej výške ako verejné školy, navyše sústreďujú poplatky od rodičov alebo sú dotované zriaďovateľmi (napr. cirkvami).</p>

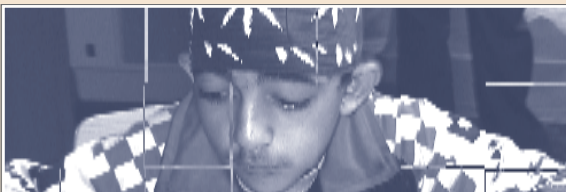
Bežné formy segregácie a prekážky zápisu

Problém	Zdroj	Príčiny
Rómske deti nezapisované do škôl.	<p>Podľa výskumu učiteľov základných a špeciálnych základných škôl väčšina učiteľov je presvedčená, že značná časť rómskych detí nechodila vôbec do školy.</p> <p>Hodnotenie životných podmienok zraniteľných komunít na Slovensku ukázalo, že z hodnotenej vzorky 6 až 15 ročných Rómov až 12% nikdy nenavštevovalo školu.</p>	<p>Hlavný zdroj tohto problému sa nachádza v legislatíve týkajúcej sa trvalého pobytu. Ak má rodina trvalý pobyt v inom kraji, obec, v ktorej rodina býva nevie o deťoch nezapísaných do školy. Školy môžu, ale nemusia zapísať deti bez trvalého alebo prechodného pobytu, ale každé dieťa má právo chodiť do školy v mieste bydliska.</p>
Nevhodné umiestňovanie rómskych detí do špeciálnych škôl.	<p>Podľa oficiálnych údajov podiel rómskych detí v špeciálnych školách prevyšuje tie v bežných školách skoro 14 násobne.</p> <p>Štátna školská inšpekcia zistila porušenia predpisov pre umiestňovanie rómskych detí do špeciálnych škôl.</p> <p>Výskum ERRC na Slovensku zistil závažné dôkazy nevhodného umiestňovania.</p>	<p>Problém procesu umiestňovania súvisí s mnohými otázkami:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Kvalita posudzovania zo strany psychológov, ktorí diagnostikujú deti v predškolskom veku. ⇒ Obchádzanie nariadení – zákonné nariadenia nie sú vždy dodržiavané, obzvlášť v otázke periodických opätovných hodnotení detí už umiestnených v špeciálnych školách. Ak je dieťa v ojedinelých prípadoch vrátené na základnú školu bez opatrení individuálnej integrácie, škola dostáva len bežný normatív. ⇒ Špeciálne školy súperia s bežnými školami o študentov (nakolko oba typy škôl sú prevádzkované rozdielnymi inštitúciami = štátne školy pre špeciálne, krajské správy pre bežné základné školy, regióny pre bežné stredné školy).

Segregácia rómskych detí v oddelených triedach alebo budovách.	Výskum ERRC na Slovensku zistil dôkazy o oddelených rómskych triedach.	Rozhodnutia na úrovni riaditeľa školy v otázke nedostatočného testovania – formálne požiadavky zákona sú väčšinou splnené, ale testovanie môže byť vykonávané psychológmi alebo špeciálnymi pedagógmi prepojenými na školu, kde má byť dieťa umiestnené. Tradícia návštevnosti špeciálnych škôl v určitých lokalitách vedie k uprednostňovaniu rodičov voľby týchto škôl a niekedy dochádza k aktívnemu náboru rómskych žiakov špeciálnymi školami.
Únik nerómskych detí zo škôl s veľkým počtom Rómov.	Výskum ERRC na Slovensku zistil dôkazy o úniku na súkromné a cirkevné školy.	V mnohých regiónoch kde sa pomer rómskych detí na školách zvyšuje, nerómski rodičia volia presun ich detí do alternatívnej školy (napr. druhá škola v kraji, neštátne školy, dochádzanie do neďalekých miest).
Segregácia v neučiteľských aktivitách.	Zo strany Štátnej školskej inšpekcie boli zaznamenané a prešetrované individuálne prípady prejavov segregácie v súvislosti so stravovaním alebo mimoškolskými aktivitami.	Rozhodnutia na úrovni riaditeľa školy neformálne sankcionované zo strany starostu/samosprávneho regiónu a iných orgánov. Môže tomu tak byť z údajných zdravotných dôvodov alebo jednoducho na nátlak zo strany niektorého z rodičov.
Neadekvátne zabezpečenie špeciálnych opatrení (asistenti učiteľa, nultý ročník, podpora žiakov s individuálnou integráciou). ²	Zaznamenané jednotlivé prípady počas oficiálneho monitoringu slovenského Národného centra pre ľudské práva.	Nedostatok finančných príspevkov pokiaľ škola/kraj nemá záujem, nakoľko financovanie asistentov nie je vykonávané na základe normatívu (podľa prihlášky).

² Individuálne integrovaní žiaci sú umiestňovaní v triedach bežných škôl, ale môžu dostávať špeciálnu podporu podľa stupňa postihu. V závislosti od stupňa postihu je škole vyplácaný vyšší normatív.

		Nulté ročníky sú voliteľným nástrojom, rozhodnutie závisí na riaditeľoch jednotlivých škôl.
Nedostupnosť predškolských zariadení.	Nedostatočné alebo nenavštevované zo strany Rómov v mnohých lokalitách s veľkými komunitami marginalizovaných Rómov.	Kraje postrádajú priame dotácie na zriaďovanie predškolských zariadení (tzv. pôvodné kompetencie financované vlastnými rozpočtami).
Nedostatok adekvátnej podpory, poradenstvo – nedostatočné kapacity v poradenských centrách, poradenstvo na školách.	Zaznamenávané v starších vládných dokumentoch.	Vysoké počty ukončení štúdiá a nepostúpenia do vyšších ročníkov u rómskych detí. Nedostatok adekvátnej podpory, poradenstvo – nedostatočné kapacity v poradenských centrách, poradenstvo na školách.
Problémy v dostupnosti stredoškolského vzdelania.	Existujúce štatistické dáta poukazujú na oveľa nižší podiel samozvaných Rómov v stredoškolskom vzdelávaní ako v základnom, s klesajúcou tendenciou podľa úrovne strednej školy.	Zlyhanie na základnej škole, 10 ročná povinná školská dochádzka, nedostatok záujmu rómskych rodín. Náklady a iné prekážky spojené s dochádzaním z mimomestských oblastí na stredné školy väčšinou v mestách.

RÓMSKY VZDELÁVACÍ FOND

*C*ieľom rómskeho vzdelávacieho fondu je prispieť k zmenšovaniu priepasti vo vzdelaní medzi Rómami a nerómami, prostredníctvom politik a programov na podporu kvalitného vzdelania pre Rómov vrátane desegregácie vo vzdelávacích inštitúciach. Rómsky vzdelávací fond bol vytvorený v rámci Dekády inklúzie Rómov, z tohto dôvodu aj zdieľa jej ciele.

Roma Education Fund
Váci Str. 63
1056 Budapest ⇔ Hungary
Tel: +36-1-235-8030
Fax: +36-1-235-8031
E-mail: info@romaeducationfund.org
www.romaeducationfund.org